

Obljetnica bazo
tanove mučnici
Rapaljskog ugovora tri su za nas
naifatalnija datuma.

Dr. Čermelj La
Dvorakova 6/II
I. J. U. B. L. J. A.

STRADA

GLASILLO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

MALTA

O Malti je već bilo govor na ovom mjestu. Uvijek onda kada je u pitanju britanski postupak na Malti protiv kojeg se talijanski fašizam buni, rasprava o Malti postaje aktuelna, kao što je ponovo ovih dana. Za nas dobiva ovo pitanje još više na značenju, kad znamo kako se u Italiji gleda na Maltu i kojim se argumentima fašizam bori za talijanstvo Malte. Čim se stvar uzme u diskusiju, postaje odmah jasno kako fašizam ima dvije metode, dva morala, već prema tome da li je u ofenzivi kao u pitanju Julijanske Krajine i Južnog Tirola ili je u defenzivi, u pitanju Malte. Apsurdnost fašističkog stava, nekonzistentnost i lažni njegov moral drastično se ispoljuje baš u tom pitanju.

Citava je fašistička štampa donijela ovih dana vijest engleskih listova o nekim novim radikalnim mjerama britanskog guvernera Malte Davida Campbella uperenim uglavnom protiv talijanskog jezika. Ove mjeru britanskog guvernera donešene u sporazumu sa MacDonaldovom vladom imaju jaku protufašističku oštalu. Reakcija fašističkih listova, koji su dosada znali žeštoku planuti na svaki engleski pokusaj uperen protiv talijanstva Malte, ovaj put je relativno neznačna, gotovo minimalna u usporedbi sa onim što britanska vlada želi postići sa svojom najnovijom akcijom na Malti. To ne znači da do reakcije ne će doći eventualno kasnije; za sada je ova šutnja značajna, i ona se zacijelo poklapa sa višim interesima koje fašizam ovih dana ima da zastupa i brani u Zenovi gdje računa na eventualnu pomoć Engleske. Fašistički listovi dakle iz taktičkih razloga i na stroge direktive ograničili su se samo na citiranje onoga što o tom piše londonski "Times" i to popratili vrlo bližnjim komentarom. Uz to se čuo i glas sa kongresa poznate ekspanzionističke ustanove "Dante Alighieri" u Vicenzi u kojem se protestira protiv engleskih progona na Malti. U tom protestu kongres izražava želju da bi Engleska uvidjela potrebu da bolje postupa sa Talijanima na Malti i da prizna legitimne pravice talijanskog jeziku.

Što se zapravo desilo na Malti?

Engleski guverner Malte oduzeo je malteškoj autonomnoj vladi koju vode u glavnom talijanski nacionalisti, iz ruke policije i podredio je britanskoj imperijalnoj vladi. Nova odredba britanskog guvernera određuje, što je svakako dalekosežnijih posljedica, da odsada neće smijeti nijedan inozemac vršiti na Malti nikakvi obri i da neće moći biti nigdje postavljen, niti voditi kakve škole ili kakav zavod, uopće nikakav javni lokal, ako zato ne dobije specijalnu dozvolu koju mu može izdati samo britanski guverner. Guverner odlučuje posebno u svakom slučaju, njegovo je pravo hoće li nekom dati dozvolu, ili ne, te će jedino on odrediti uvjete pod kojima će inozemcu biti dano pravo voditi bilo kakav posao. Tu koncesiju guverner može svakog časa uskratiti i oduzeti bez svake daljnje motivacije. Svakoga onoga koji bi se ogrijao o te odredbe, može guverner protjerati sa Malte.

Naknadno je objavljen i dekret prema kojemu se do 10. o. m. svim strancima koji borave na Malti moraju prijaviti šefu policije, a svim oni za koje se ustanoviti da su u službi, kod autonomnih institucija na Malti, bit će protjerani.

Posljedice ovih najnovijih mjera osjetite u prvom redu talijanske kulturne ustanove na Malti, talijanski profesori i učitelji, protiv čijeg su fašističkog rada u glavnom ove mjeru i upere.

Italija imade u središtu Vallette, glavnog mesta na Malti fašistički dom, svoje balile i avantgardiste. Fašizam velikom svojom potporom u svoje posebne, ne samo kulturne ciljeve, podržava svoj "Istituto di cultura" na kojem su predavali najugledniji predavači u Italiji šireći fašistički duh među malteškom omladinom. U Valletti i drugim mjestima podržavala je fašistička vlada iz Rima većnje tečajeve gdje su kroz godinu dolazili predavači iz Italije. Uopće je kulturno prodiranje, podržavano i silnim sredstvima potpomagano iz Rima, bilo sve jače i očiglednije. U ljetnim ferijama su i sa Malti užimanja djece u talijanske kolonije da zajedno, besplatno provodu ferije sa ostalom djecom iz inozemstva i iz Italije.

U svemu citava ova akcija, zamišljena i provodjena sredstvima iz Rima, izradjena detaljno i planski, zauzimala je engleskoj vlasti nepoželjne dimenzije, i ona još sada nastoji stati na kraj. Talijanizacija Malte koju je fašizam provodio sistematskom propagandom, osobito u posljednje vrijeme, ma da široki slojevi uopće ne znaju talijanski, zadobila je time težak udarac.

Fašistička propaganda u vidu kulturne penetracije bila je poprimila potpuno iridentistički karakter. Za raspoloženje italijanskih elemenata na Malti karakteristično je na pr. što je bioši ministar prospekt Enrico Mizzi nedavno izjavio: "Mi smo uvjereni, rekao je Mizzi, da ništa nije si-

NOVE OBSODBE PRED RIMSKIM IZREDNIM SODIŠĆEM

Trst, 27. septembra. — Agis. — Izredno sudišće u Rimu deluje. Deluje tihom s novim predsednikom i u novo tuktko. Ni već tistih velikih slavospevov časopisa o večernici moći fašizma, ob vsaki novi obsodbi Končno, pa sas je bil svet že tudi tega navajen u "svetu" postajajo danes že takva grozdejstva, ki jih vrši fašizem nad človekom, vsakdanja. — Izredno sudišće je sedilo u 26. IX. obsodilo zopet tri Slovenske. Kolarič Božo iz Milje je bil oboščen na 7 let ječe, Purger Klement na 5 let in Montanja Martin na 3 leta ječe. Z njimi vred je bilo aretiranih še več mladeničev, nekaj pa jih je zbežalo preko meje. Areteacije so bile v zvezi z lanskimi upori, ki so se pojavljivali v posameznih krajih Istre, zlasti v Dolini, Dekanij, Ospu itd. in o katerih je "Istra" stalno in točno poročalo. Oblasti so zvrnile krivdo na naše fante in so jih v masah zapirale, mučile in drugače preganjale. Tudi omenjeni Purger Klement, star okoli 32 let, poročen in oče 3 otročičev, je bil obdolžen, da se je udejstvoval pri omenjenih uporih in je moral zbežati pred preganjanjem preko meje u Jugoslavijo. Tu je bil dolgo časa, a se je, ker ni

mogel dobiti primernega zaposlenja, moral radi bednega položaja, vrnil domov, ker si je mislil, da bo morda oproščen ob času amnestije. Toda, ko je prišel domov in ko se je javil oblastem so ga te prijele in tako je že od lani, od meseca decembra čakal po raznih zaporih Italije letošnjega procesa, ki ga je sedaj oboščil. Imenovan je bil zelo priden gospodar, kako uslužen in med ljudmi zelo priljubljen. Da bi pa imela "OVRA", fašistična tajna policija, kaj posla, kot pordčajo listi, ni niti govor. — Ta proces je nekak epilog vseh onih žalostnih dñi, ki jih je moral prestati istrski kmet, ki je bil prisiljen upreti se javno italijanski gospodarski uničevalni politiki. Ker je s tem končano eno poglavje iz žalostnih dñi istrskega in našega človeka sploh, se bomo pri tem enkrat prihodnjih malo dali ustavili z obnovitvijo vsega.

*

Trst, koncem septembra. Na raspravi od 22 IX Specijalni tribunal u Rimu osudio je na pet godina robije dva talijanska radnika zbor antifašističke propagande. To su Arnaldo Venezia i Saverio Mosca, obojica iz Vercelli.

ZATVORI I GLOBE

OSUDJEN JER SE NIJE PRESTAVIO NA NOVAČENJE

Gorica, septembra. Na sudu u Gorici bio je osudjen na 6 mjeseci zatvora Beuk Artur od 23 godine iz Lokvice kod Kanala, jer se nije na vrijeme prijavio komisiji za novačenje.

OSUDA ZBOG PRELAZA GRANICE

Gorica, septembra. Dvadeset godišnji mladič Josip Zelepčar iz Renča osudjen je u Gorici na 3 mjeseca zatvora i 2000 lira globe jer je bez putnih isprava išao u Jugoslaviju.

BIJEDA I BESPOSLICA U TRSTU

Zabranjeno doseljavanje u grad

Trst, septembra. Trščanski prefekt je dne 10. septembra izdao stroga naredjenja proti doseljivanju u Trst. Prema tim naredjenjima

niko se ne može nastaniti u Trstu, a prethodno nema dozvole kvesture. Kvestura ne smije nikome da dade dozvolu, ako ne dokaže da ima stalno uposlenje u Trstu. Ko se doseli u Trst, a ne dobije prethodnu dozvolu kvesture, bit će policijskim putem vraćen kući. Anagrafski

ured ne smije da prima nikakve nove prijave bez dozvole kvesture. Tako isto ne smije niko da primi stanara ili podstanara bez te dozvole. Ni burze rada ne smije da predbilježe za posao nikoga, koji nema spomenute dozvole. Ko prekrši ova naredjenja bit će predan sudbenim vlastima.

Ova naredba trščanskog prefekta jasno govori o zabrinutosti vlasti radi velike besposlice u Trstu i bijede, koja prijeti Trstu ove zime.

PROPADANJE ISTARSKOG TURIZMA

Nove pokrajine ne mogu konkurrirati bolje favoriziranim mjestima stare Italije

Rijeka, koncem septembra. Na konferenciji hotelijera koja je održana u Operati i na kojoj su prisustvovali predstavnici raznih turističkih društava iz Italije, raspravljalo se o stanju turizma u Italiji. Iskazano je priznanje vlasti što je osnovana bankarsku kreditnu sekciju, koja će se brinuti za dobavljanje dugoročnih zajmova hotelijerima. U vezi s time je ustanovljen posebni institut koji će nadzirati cijene u pojedinim hotelima i pazići, da cijene odgovaraju propisanim tarifama. Na ovoj je skupštini prihvaćena rezolucija u kojoj je

istaknuta potreba da se pomogne Trstu i da se promet između Trsta i Venecije uređi na pravednoj bazi i da Trst ne bude oštećen te ujedno da se ne favoriziraju drugi talijanski gradovi osobito Venecija na štetu Trsta i Rijeke i kupališnih mjesto u Julijanskoj krajini. Na ovoj se konferenciji vidjelo da se ove žalbe ne tiču samo trgovackog prometa nego i turističkog da nove pokrajine ne mogu uspješno konkurrirati bolje favoriziranim mjestima u krajevima stare Italije.

gurnije nego konačan triumf talijanstva na Malti. Mi smo ponosni da smo Talijani. Bili smo ponosni da smo Talijani i onda kad je Metternich izjavio, da je Italija tek geografski pojam. Mi smo tim ponosniji danas kad Italija Vittorio Veneto diktira svijetu načela mira i naprekta sa tradicionalnom rimskom mudrošću."

Spor koji je na Malti postao već desetak godina i koji je prolazio kroz razne peripete očišćen sukoba ili nešto mirnijeg razvoja svakako je sada stupio u odlučnu fazu rješavanja, nimalo povoljnu po talijansku stranu i njezinu daljnje fašističko prodiranje. Kad se znade da su ove mjeru izazvane dosadašnjom talijanskom propagandom i donešene zato da se talijanski uticaj suzbije, onda je jasno da će se engleska vlast time i poslužiti, tim više što ima ikustvo u najbližoj prošlosti za prijašnjeg guvernera Stricklanda. Kad je naime poslije njegova odstupa napetost između britanske i talijanske strane na Malti bila popustila, malleški talijanski nacionalisti su to izrabili i postajali iz dana u dan sa svojom propagandom sve ofenzivne i agresivne.

Rekli smo: fašistička je novinska reakcija sada bila mlaka. Razlozi to ne bit će, što su pilanja koja se rješavaju u Zenovi momentano aktuelnija i od većeg značenja

za Italiju. Medutim se ovakav privremeni stav može razumjeti i tako da se čeka kake će praktične posljedice imati namjera engleskog guvernera na Malti, pa da se kod njezine primjene u praksi povede jača antibritanska kampanja u talijanskom no-

viranju. U svakom slučaju, fašistička vlast koja postupa sa našom i njemačkom manjinom u Italiji daleko gore i koja daleko surovi ugrizava i krati najprimitivniju pravu, nema moralnog oslonca niti opravdanja da se ljudi na drugoga lama gdje su ugroženi njezini interesi — i to ne interesu golog života i egzistencije njezinih sunarodnjaka, nego ciljevi jedne fašističke grandomanjske propagande i zavojevačke kulturne penetracije na terenu gdje se takvi interesi sukobljuju sa interesima jedne jače velevlasti.

Fašističkom protestu za Maltu u ime slobode kulture i civilizacije koji se prema Engleskoj vješto krije u "želji da se talijanskim jezikom priznaju legitimate pravice", negakao povjeravati tek onda kad fašizam i sam ne bi bio dao primjer najbrutalnijeg postupka prema svojim manjinama i kad on sam u postupku prema našem narodu u Julijanskoj Krajini ne bi bio kroz ovih deset i više godina odnio — sramotno prvenstvo!

A. R.

"PICCOLO" NA OBRAÑU SIROTTIJA

Trst, 4. septembra. — Obzirom na vijet Ilijabljanskog "Slovenca", a koju smo mi donijeli u predzadnjem broju, da je upraviteli goričke nadbiskupije Sirotti pozvao u Gorico 70 slovenskih svećenika i grozio im se, ako ne prestanu podukom vjeronauka u materinjem jeziku, ovdjeli "Piccolo" u jučerašnjem broju piše, da to nile istina, već da su to klevete unerene proti Sirotiju, koga jugoslavenska štampa uvilek napada radi njegove ljubavi prama Bogu, crkvi i domovini. "Piccolo" veli, da je to uzoran crkveni dostojanstvenik, bolji od nekih drugih prelati, koja je jugoslavenska štampa nikada ne napada, pače ih katkada i hvati. Mi nemamo u Julijanskoj Kralini naših prelati, pa prema tome "Piccolo" misli na one talijanske dostojanstvenike, koji su dravendili prama Slavenima i ne zatrizu do skravnosti naš jezik u crkvama. Treba uzeti na nišan — veli "Piccolo" misli na one strane grane, kojih uzbudjuju bljedni radni slovenski narod proti talijanskim svećenicima i proti državi, koja je i previše obzirna i delikatna u crkveno-nacionalnim odnosa.

(Op. ur. — Na ovaj slučaj osvrnut ćemo se opširnije u slijedećem broju.)

NOVI BALILLSKI KAPELANI

Trst, septembra. — Talijansko ministarstvo prospektje je dekretom od 29. augusta 1933 imenovalo preko 600 kapelana za babille.

ITALIJANSKE PRIDIGE IN NAŠE LJUDSTVO

Gorica, 27. septembra. — Agis — Da tudi Cerkev sama in njeni vrhovni oblasti ne ščiti našega ljudstva je znano, saj v vsem dopušča popolnoma mirno preganjanje fašističkih oblasti v njenem področju, da celo sama podpira posvetno oblast v njeni raznarodovalni politiki na vse mogoče načine. Na splošno pa se lahko trdi, da se je položaj po konkordatu poslabšal, ker, kakor se je prej vse nasilstvo vršilo skoro bi rekli nezakonito in nasilno, se danes vrši popolnoma legalno. Eden največjih udarcev pa je bil zadan našemu ljudstvu gotovo s tem, da se odpravili slovenske pridige in veronik, poleg odprave slovenskega jezika iz šol. Naši duhovniki moraju pridigati ljudstvu v laščini, a veronauk poučujejo v cerkvah v ljudskej jeziku. Ponekod pa so že cerkveni hierarhi nastavili laške duhovnike, ki seveda pridigajo le laško.

Preteklo nedeljo je bilo na mirenskem gradu običajno romanje za "Kvatranco", kot pravijo ljudje. Naši ljudje so prišli iz vseh mogočih krajev: od Postojne, s Krasa, dol od Istre, Furlanije in drugod so pridomali sem na ta dan, da bodo slišali slovensko pridigo, ki so jo tu že nekako mlostno naklonili častiti laški misjonarji, ki so zasedli nekdanji slovenski samostan. Po prvi maši se je vršila res slovenska pridiga; Cerkev je bila nabito polna. Ob desetih pa je bila glavna maša. Ze je stopil duhovnik na prižnico in pričel govoriti ljudem v laščini. Cerkev se je pričela prazniti, ostali so v cerkvi le še oni, ki so varovali sedež za veliko mašo. Zunaj so ljudje zadeli na skupino karabinerjev, ki pa niso takoj vedeli za kaj gre.

Zvedeli so šele, kasne po informacijah častitih patrov, a se niso vedeli nad kom maščevati, ker so ljudje odpotovali. Ko je končala pridiga, so se ljudje takoj vrnili v cerkev. — Ta dogodek ni edini. Dogaja se to sedaj skoro vsak praznik. Kaj bodo poslušali ljudje večkrat tujega duhovnika v jeziku, ki ga ne razumejo! Gotovo je, da bo morala Cerkev polagati na to večjo važnost, zastaviti bo moralna v fašistični Italiji svojo moralno moč in preskrbeti ljudstvu njegove pravice, ki mu gredo po božjem pravu. Sicer težke posled

SVET NE SME ZVEDETI ZA RESNICO!

Laška cenzura.

Postojna, 27. septembra. — Agis — Znano je, da fašistične oblasti odpirajo pisma, zlasti pa ona, ki so namenjena preko meje. O tem in tudi o načinu smo že večkrat poročali. Toda zakaj ta cenzura? — Pred kratkim je iz bližnje vasi poročal neki petnajstletni fant svojemu prijatelju ves vesel, da imajo doma radio, ki ga je naredil njegov sorodnik in ki je celo boljši od onega, ki so ga imeli prej in ki so ga kupili v Trstu. Proti koncu pisma pa z žalostjo ugotovi, da ravno tistega, kar bi radi poslušali, ne morejo, ker tako strašno cvili in poka in to najraje takrat, ko pričnejoigrati ali peti slovenske pesmi. Kakor govorijo, piše dalje čisto z mladostno iskrenostjo, delajo to tukaj namenoma, da ne bi mogli Slovenci poslušati radio iz Ljubljane. Cenzor — fašistični kaposkvadra, ni mogel v jezi molčati tega in je ukazal poklicati k sebi mater tega fanta. Pričel jo je oštrevati češ, da kako pazi na otroka, v kakšnem duhu ga vrgaja, kaj mu vse dovoli pisati itd. Mati o vsej stvari ni vedela ničesar, ker si nikakor ni mogla misliti, da je bral on novo pismo, ki ga niti ona nibrala. Koji je povedal za kaj gre in ji je zlasti omenil one vrstice, kjer govorji o motnjah v radiu, je mati čisto mimo potrdila, češ, saj to je pa res. Nato pa je fašistični uradnik zaroval nad njo: »Saj ravno zato, ker je res, se ne sme poročati. Saj veste, kai bi potem naredili oni tam čez iz tegat! — Aparat so družini odvzeli.

Lepa logika fašističnega uradnika! Kar je res ne sme v svet. Ono pa kar ni res in to je vse, kar se v Italiji lahko govorja in dela, to pa sme, sme pa samo zato, ker to ni res!

Jajnine

zlatu naših hranil

ZALOSTNA JESEN

Ribnica, septembra 1933. Letošnja jesen je na splošno letina zelo slaba. Reška dolina je zlasti prizadeta, ker nij obrodilo sadje. Po nekaterih krajih, posebno v zgornjem delu doline ni prav nič jabolka, čespelj malo, a še te odpadajo tako, da ne bo kaj trgati. Tudi ostali pridekli so zelo slabici. Krompir je droban, čemur je kriva suša; fižola pa niso ljudje niti toliko pridelali, kolikor so ga vsadili. Živila nima nikake cene. Dve lepi teleti vržejo komaj toliko, kolikor je vrglo včasih eno slabo. Ljudje so obupani in se bojijo bližajoče se zime.

SLABA PRODAJA ISTARSKIH VINA.

Pula, septembra. — Kako je poznato talijanski zakon određuje da se ne smije točiti crno vino ispod 10, a bijelo ispod 9 stopnje alkohola. Buduci da su naša istarska vina obično niske gradacije, to naši seljaci nisu mogli da prodaju svoja vina, a trgovci su kupovali samo malene količine da ga režu sa talijanskim jakim vinima. Ostale su pune konobne vina, a nadolazi nova berba. U zadnje vrijeme bile su dane neke povlastice glede točenja, ali samo za vrlo kratak rok. Sada su iz Rima dozvolili da nekoje općine u Istri mogu da toče domaća vina priredjena godine 1932. bez razlike na gradaciju i sve dok traje zaliha berbe od prošle godine.

SOLINE SPREMINJAJO V POLJE

Koper, septembra. — Agis — Znano je, da so nekdanje soline, ki so prinašale domaćinom težak, a še dober zaslugek, popolnoma propadle. S tem je postalo do 70 hektarjev površine popolnoma brezplodne. Začeli so s kultiviranjem te zemlje, ki naj bi v bodoče postala vsaj deloma kobilna. Do sedaj so že večji del te zemlje preorali in uredili kanale, da bo lahko dejstvo iziparilo slano zemljo. Prvi del preorane zemlje bo služil v študijske namene, kjer nameravajo poskušati z raznimi sadikami in obdržati one, ki bodo tu najboljše uspevale. Pri delu so zaposleni le Italijani. Tako počasi krčijo našo zemljo in ustvarjajo vedno večjo bazo za naseljevanje italijanskih kolonistov.

TALIJANSKI SVEČENICI PRODAJU CRKVENE OPREME

Trst, koncem septembra. Pred kaznenim tribunalom u Trstu vodila se je ovih dana interesantna rasprava proti dvojici Talijan, koji su od svečenika u Vremskom Britofu don Fortune kupili nekoje srebrne crkvene kipove, a na njihovo mjesto postavili obične kipove iz proste kovine. Oni su bili u pregovorima sa župnim upraviteljem u Sovinjaku u Istri, poznatim popom don Branca, bivšim talijanskim učiteljem u Račovici, koji je imao da im proda staro crkveno ruho i urese antikvarne vrijednosti. Don Branca poznat je našim Čičima, jer je sa ruljama fašista terorizirao više godina svu Čičariju. Nije ni čudo da se je sada kao župepravitelj bacio na druge avanture. Na raspravi su kupci kažnjeni jedan na 3 godine, a drugi na jednu godinu zatvora, ker su si prisvojili predmete historičke i umjetničke vrijednosti bez pretvodne dozvole vlasti. Oba su svečenika rješena optužba. Tako i ono malo vrijednih predmeta izčezava iz naših siromašnih crkava i sve bi bez traga izčezlo da nije kod prodaje interesitan erar, koji u tim slučajevima zahteva velike takse.

U LOŠINJU U DOBA PREVRATA

JOŠ JEDAN ČLANAK TRŠČANSKOG »IL PICCOLO DELLA SERA«

»Istra« je u svom broju od 1. septembra donijela kako su protjerani naši svečenici iz Lošinja iz dolaska talijanske vojske. To je pisalo u »Piccolo della Sera« pozni trščanski novinar Marco di Drusco (prije Drušković), koli je iznio da je »patriotski komitet« došao u samostan Svetoga Josipa i naredio fratrima da napuste otok u 24 sata pod prijetnjom »ozbiljnih represalija«. Sada se taj isti novinar u »Il Piccolo della Sera« od 15. pr. mj. osvrće na patriotizam Talijana u Lošinju za vrijeme prevrata. Opazio je da u prijašnjem članku nije bio oprezan, što je iznio da su naši fratre bili protjerani pod prijetnjom ozbiljnih represalija pa da ne ostane mrlja na čistom patriotizmu lošinjskih Talijana, Marco di Drusco veli da je prvi članak pisao po zabilježabima kapelana Josipa Comici, pa je bila opravdana indiskrecija nekih citiranih epizoda (izgon svečenika), ali da nije, niti je imao nakanu da historički rekonstruira dogadjaje za vrijeme prevrata u Lošinju, jer su mu one zabilježbe slučajno došle u ruke a pisane su samo za osobnu uporabu obitelji Cornici.

Drugim riječima Di Drusco hoće da kaže, da se talijanske grožnje našim fratrima ne smiju smatrati historičkim faktom.

U svom drugom članku kao dopunu prve iznosi kako se ispoljilo talijansko osjećanje Lošinjana u Narodnom Vijeću. Te mu je podatke poslao Vittorio Niccoli tadašnji član talijanskog komiteta.

Za vrijeme prevrata bila su dva odbora: jugoslavenski sa predsjednikom

don Josipom Pavačićem i talijanski sa predsjednikom drmom Cosulichem. Talijanski odbor oslanja se — veli »Piccolo della Sera« na patriote Lošinjane, dočim je jugoslavenski bio sastavljen od »tudih elemenata«, koji je imao prednost, što je mogao računati na podršku naoružane austrijske soldatske, koja je obilazila gradom. — Domače slavensko pučanstvo pisac ni ne spominje. — I jugoslavensko vijeće, koje je zapravo imalo podršku u narodu pozivlje talijanski odbor, neka saveze zajedničko vijeće. I taj su predlog Talijan »razboriti i pametno prihvati, jer još nije bila stigla talijanska vojska, a trebalo je pomoći gradjanima, jer horda od 1500 vojnika sviju narodnost Austrije nije bila više vezana nikakvom disciplinom.

Kako se dakle ti lošinski Talijani ponuđuju da prihvataju predloge jugoslavenskog odbora, koji nema nikoga za sobom

osim tih nepouzdanih vojnika i to ne svojih nego se i oni moraju štititi od njih. Jasno je nasuprot da

Talijani nisu imali nikakove podrške u narodu te nam »Il Piccolo della Sera« u ovim člancima lijepo dokazuje, kako Talijani nisu mogli pokazati svoje vitalnosti sve dok nije došla talijanska vojska.

Uz podršku bajuneta, privolu političkih vlasti i tolerancu crkve odmah su lošinski Talijani pokazali svoj patriotizam ukinućem slavenskog bogoslužja i progonom fratara glagoljaša »pena serie repressaglie«.

DEMOGRAFSKI PROBLEM ITALIJE

Jedna propala Mussolinijeva »bitka« — Priznanja »Popolo d'Italia« — Broj stanovnika Italije

»Agenzia d' Roma« javlja da se na temelju podataka rimskog »Istituto centrale di statistica« kao broj stanovnika Italije, može izeti brojka od

42 mil. 554 tisuće

(vrijedi za 31. avgusta). Popis od 21 aprila 1931. da je rezultat 41 mil. 651.617 stanovnika. Preko 100 tisuća prema najnovijim podacima imaju ovi talijanski gradovi: — Rim 1.072.514 stanovnika; Milan 1.030.264; Napulj 862.311; Genova 625.362; Torino 608.712; Palermo 399.659; Firenza 322.448; Venezia 266.693; Bologna 255.416; Trst 247.297; Catania 237.324; Messina 189.670; Bari 185.047; Verona 144.911; Padova 135 hiljada 402; Livorno 125.000; Brescia 122.338; Ferrara 118.908; La Spezia 116.100; Taranto 113.397; Reggio Calabria 113.253; Cagliari 106.109.

*

S ovim u vezi interesantna je ova vijest koju je donio zagrebački »Jutarnji list«.

Milano, 3. oktobra. »Popolo d'Italia« u uvodnom članku se osvrće na vijest rimske izvještajne agencije, po kojoj bi statistički podaci o demografskom razvoju Italije bili povoljni tako, da bi stanovništvo Italije bilo u stalnom porastu. Ova vijest tvrdi glavni organ fašističke stranke, nije točna. Naprotiv stvarnost je sasvim drugačija. Italija, kao i druge zapadno-evropske države mjesto da se demografski jača, ona slabici. U 1924. rođeno je u Italiji 1 milijun 124.470 djece, a 1932. god. broj rođenih je pao na 992.049. Pad je velik. — Isto tako 1924. god. umrlo je svega u Italiji 662.870 osoba, dok je 1932. god. umrlo 607.546 osoba. Kad se usporedi broj mrtvih i rođenih u 1924. sa onima u 1932. god. ustanovljuje se stvarni deficit od pu-

nih 77.000 osoba. Ako ovako bude išlo da je Italija će doći na istu razinu s Francuskim, Italija se u ovom pogledu nalazi u teškom položaju. Njenih 42 milijuna stanovnika jedna su skromna i neznačna masa prema 200 milijuna Slavena, koji živu na prostoru od Urala do Jadrana i godišnji njihov prirast se kreće od 8—10 milijuna, kao i prema 70—80 milijuna Nijemaca, koji žive u kompaktnoj masi od Baltika do Brennera i konačno prema Japancima čiji demografski razvoj upravo začedjuje. Kad se usporedi Italiju sa Francuskom ni tada račun za Italiju nije povoljan, jer Francuska pored svog stanovništva u Evropi ima kolonije u kojima živi 60 milijuna stanovnika.

Na koncu »Popolo d'Italia« opominje sve fašiste da paze na ovaj nerazmjer i da ojačaju demografski razvoj Italije.

Pri tome hvale Talijane iz Južne Italije bez kojih bi Italija danas bila u još težem položaju, jer kad se oni ne bi množili onako kako se množe, Italija bi imala jedva 30 milijuna stanovnika. Ističe takodje da su o pitanju koje imaju na većem broj djece isključivo seljake i radničke obitelji, pa zato poziva gradsko stanovništvo u u prvom redu fašiste da nastope Italiju ojačati u ovom pogledu.

Vodje raznih fašističkih institucija ne pokazuju dovoljno shvaćanja za ovu potrebu svoje domovine, jer medju prefektima, pokrajinskim tajnicima fašističkih društava malo je onih koji imaju više od jednog ili dvoje djece, a najviše je broj onih koji uopće nisu oženjeni ili ako su oženjeni neće da imadu djece.

Ovu opomenu upravlja u prvom redu njima i traži od njih da ispunе svoju dužnost prema domovini.

ZADARSKI DOPOLAVORISTI U ITALIJI

Bučni govor, bratimljenje, oduševljenje i t. d.

Zadarški »San Marco« (Littorio Dalmatico) u broju od 16. septembra donosi dugi opis boravka zadarskih dopolavorista u Italiji. Izletnici su posjetili poslije Modene Turin. »San Marco« između ostalog veli, da je izletnike na turinskog stanicu dočekao močni pokušaj tajovani talijanski Dalmacijci.

Izletnici su posjetili mjesno fašističko udruženje, gdje im je bila servirana zakuska. Zamjenik okružnog sekretara pozdravio je Dalmatince i rekao, da Turin duboko osjeća dalmatinsku muku. Turin je i osjećajima i stvarno uz Dalmatince. Između ostalog su dopolavoristi posjetili veslački klub »Esperia«. Našli su se tu

i neki hitlerovski oficiri. Profesor Salvi, koga »San Marco« naziva zvančnim Ciceronom situacije, zaspao je u baru kluba prazneci boce i bratimeti se sa hitlerovcima. Ali Salvi nije u vnu utopio usponu na svoju zemlju i medju samim hitlerovcima vrši dalmatinsku propagandu. — Jednom hitlerovskom kapetanu vezuje oko vrata dalmatinsku maramicu i na užvrat prima bratski zagrljaj.

Prilikom posjeta Aeronautskom zavodu svi gosti, koji su došli iz »njatalijanskog« Zadra, dobili su za uspomenu po jednu medalju. Na kraju su izletnici posjetili i turinskog političkog prefekta Iraciju, koji je izjavio, da je sretan što može službeno primiti Dalmatince, čiju ljubav prema Italiji neobično poštjuje. Izražava svoje uvjerenje, da će Dalmatinci pod vodstvom zadarskog fašističkog sekretara umjeti da očišćiti svoju vjeru za buduće bitke.

ALBUM „NEOSLOBODJENIH DALMATINACA“

Trst, septembra 1933. »Società Dalmatica« u Trstu razglasila je po svim gradovima u Julijanskem Krajini naročite arhive i pozvala sve Dalmatince, koji žive u Julijanskem Krajini da se potpišu na tim arcima i to bez razlike na spol i dobu života samo da potpisu budi da što više. Taj je poziv u više navrata bio objavljen u mjesnim novinama, što

upravo govori da Talijani iz Dalmacije ne navaljuju baš sa potpisima. Od tih araka sa potpisima Dalmatinaca sastaviti će se posebni album i bit će predan prinčevom domu Savoia-Aosta kao njihov poklon u povodu rođenja princeze Marije Kristine, kćerke vojvode d'Aosta koja se pred nekoliko dana rodila u dvoru Miramare kod Trsta.

SLABI FAŠISTI

Trst, septembra. Radi slabog vladnega suspendiranju su iz fašističke stranke za 6 mjesec mladi fašisti iz Dekani: Giacomo Vincenzo, Bordon Otakar, Bordon Angelo i Maršić Karlo te iz Šmarja: Košič Pavao i Morgan Anton.

OMLADINSKI FAŠJO U ALTURI

Pula, septembra 1933. »Corriere Istriano« od prošle sedmice donaša vijest da se je u Alturi kod Pule osnovao omladinski faš, kome je pristupilo dvadesetak tamošnjih seljačkih mladića. Poznato je kako se po našim selima osnivaju ti takozvani fascio giovanille, pa niti ne čudi da su konačno osnovali tu svoju organizaciju u najsvijesnijem selu na Puljštini. Ali iz kratkog izvještaja odatma upada u oči da ti novi omladinski fašisti nisu Talijani, jer im je fašistički omladinski komandant iz Pule Gennaro Padrone morao vrlo lagano i jednostavno rješćima tumačiti dužnosti fašista, da bi seljaci mogli shvatiti o čemu se radi.

NOVI KOMANDANTI FAŠISTIČKIM OMLADINCIMA U ISTRI

Pula, koncem septembra. Istarska federalna komanda imenovala je ove komandante pojedinim istarskim omladinskim fašistima: U Labin Herbo Giusto, Tinjan Petris Paolo, Marezige Bernardon Antonio, Barban Luigi Severi, Cres Baici Giusto, Novigrad Urizio Ettore, Fažanu Toffoletti Carlo, Ižulu Matani Giusto, Lanišće Mazzini Giovanni, Mali Lošinj Ruggero Annese, Smarje Gennan Vittorio, Vrsar Milane Antoni, Rovini Cava Augusto, Sanvičen Cernecca Dante, Višnjan Rocchetti Marcello i u Buzet Fabiani Francesco.

NOVI OPCINSKI TAJNICI U ISTRU

Pula, septembra. Istarski prefekt je imenovao ove općinske tajnike koji su konkurrirali kod zadnjeg natječaja: Bruno Balde u Barban, Antona Bernardon u Marezige, Pavla de Petris u Tinjan, Artura Scifo u Lanišće. Op

POSLJE MANJINSKOG KONGRESA

OKO KONGRESA NARODNIH MANJINA

Ovogodišnji kongres narodnih manjina u Bernu nailazio je u svome radu na sve one poteškoće, na koje nailaze i drugi međunarodni kongresi. Uslijed razvoja političkih prilika u Evropi, što dalje, to postaju nepovoljnije okolnosti, pod kojima se obdržavaju ovakvi sastanci. Moglo bi se najjednostavnije reći, da je tako zbog toga, što ti sastanci hoće da imaju međunarodni karakter u vremenu, u kojem ga je teško potpuno pokazati. To je rečeno najjednostavnije, ali i najistinljivo. Narodi se sve više obraćaju k sebi, zatvaraju se u svoje granice, a prema drugima imaju manje povjerenja nego prije tako da zajedno s time otpadaju oni uvjeti, koji su potrebni da se međunarodni kongres mogu uspiješno obdržavati.

Kod međunarodnih kongresa bilo je uvek poteškoća. Oni su duduše bili sazivani u ime načela, koja su svi priznavali, no to nije nimalo smetalo, da svaka grupa dolazi sa svojim zathjevima, koje je bilo teško dovesti u sklad sa zathjevima drugih, sa željama sviju da s nadje neki put koji bi, kako su govorili, mogao svakoga ponešto zadovoljiti. No nezgodno za sama načela, jer, u koliko je koja grupa bila jača, u toliko je upornije zastupala svoje gledište. Odmah ovdje možemo reći da se to odnosi na držanje pretstavnika njemačkih manjina na kongresu, u Bernu, kada su Židovi predložili, da se osude progoni njihovih sunarodnjaka u Hitlerovoj Njemačkoj. Za onoga koji hoće nepristrano prosvjedivati, od sasvim je sporedne važnosti s koliko su pravničke spretnosti Nijemci branili svoje stanovište, čak je sporedno i to, da su na kongresu pobijedili. Ako se otstrani jedno i drugo: to njihovo spretno obrazlaganje i ta njihova pobeda, zato da se može gledati neposrednije, onda se ne može vidjeti zalaganje za načela, nego zastupanje njemačkih — ne njemačkih manjinskih! — interesa na način da može i sam Hitler biti zadovoljan. Ako netko zamjeri manjinskom kongresu što nije osudio hitlerovsku Njemačku, ne mora taj imati krivo. No oportunisti bi sigurno sa svoje strane držali da imaju pravo, kad bi ovakvo nešto krstili profesorskom tvrdoglavšću.

Oportunisti ne mogu nikako dopustiti da propadne manjinski kongres samo da se spasu načela i usvojiti onu: nek se vrši pravda, ma propao i sam svijet. Tu se može još i drukčije govoriti u prilog manjinskog kongresa, ako se naime hoće već usporedjivati sa drugim kongresima, kojih rad nije drugo od prelaženje od jedne takke dnevnoga reda do druge, površno, zato da se ne mora zagrabiti u stvar, dok se ne dođe do posljednje dužnosti da se izglaša rezolucija, po mogućnosti ne odveć značajna. I onda uvejk taj delikatan i nezgodan položaj: morati osuditi metode njemačkoga i talijanskoga fašizma pred njihovim pretstvincima. Eto na pr. na kongresu Pen-kluba u Dubrovniku izrekla se osuda — njemački delegati su napustili kongres, u Bernu se to nije učinilo — sa kongresa su otišli Židovi. Ista stvar dakle, zapravo nije ista? Ne nije. Isto je duduše da je na jednom i drugom kongresu bio slučaj napuštanja vijećanja, ali sva razlika nije ni u tome, što su to jednom bili Nijemci, a drugi put Židovi. Stvar je malo teža i to zato, jer se Židovima nije moglo dati pravo, a Nijemcima se nije smjelo dati krivo.

Svakako prije nego se hoće govoriti o manjinskim kongresima i njihovim uspjesima, treba imati na pameti sve one poteškoće, s kojima ne moraju računati svi drugi kongresi, bili oni penklupski, advokatski, profesorski ili bilo koji. Izvor tih poteškoća naznačio je sam pretdsjednik dr. Josip Vilfan na ovogodišnjem kongresu u Bernu, kada je rekao: da se svaki pojedini pretstavnik narodnih manjina nalazi u dvostrukom položaju, nastojeći s jedne strane da se ne ogriješi o dužnosti prema svojoj državi, a s druge strane da u isti čas niciš ne povrili onaj vez, koji ga veže uz narodnu zajednicu, kojoj pripada. A u tom i jest naiveća poteškoća, što države nastoje da prekinu baš taj vez. Iz toga nastaje težak položaj za narodne manjine, koje se s punim moralnim opravdanjem bore za svoj opstanak, narodni i kulturni. Dosljedno nastaje težak položaj i za pretstavnike manjina, koji se moraju čuvati da svojim držanjem na kongresu ne daju povoda, da se prema njihovu narodu postupa gore. Neizbjegivo je zato da se na kongresima narodnih manjina raspravlja samo načelno, da se ne govori oštro, naročito da se ne cilja na pojedine države. Dakako drugo je pitanje, da li pretstavnici narodnih manjina mogu uvlječi izbjegi te poteškoće, koje izbjaju iz onoga dvostrukog odnosa, u kome se nalaze. To se ne može učiniti na taj način, da se izbjegava određivanju stava u pitanjima, koja su važna za sam opstanak pokreta, jer su u vezi sa načelima, na kojima se on temelji. Najčešće se nastoli ukloniti poteškoće, katkada čak i samo zaobići, a načela da pri tom ostanu spašena, ako i budu oštećena. No da li je to moguće? Uvijek? Kako je bilo na kongresu u Bernu, koji je uslijed političkih promjena od ove godine, bio stavljen pred težu zadaću, nego svi dosadašnji manjinski kongresi?

Kada se govorio o Ligi Naroda često se kaže da njen autoritet počiva na načelima u ime kojih je ustanovljena. Ovisi, dakako i toga koliko je koja država voljna, da se pokorava njenim odlukama. Liga Naroda je kod toga opreznia i da ne stavlja svoj autoritet odveć često u iskušenje, ona

radije ne stvara odluke, jer malo imadenih protiv kojih može upotrijebiti prisilne mјere. Uostalom, bilo kako mu drago, u Ligi Naroda je ipak učlanjeno najviše država svijeta i — što se ovdje može podvući — ona ima karakter službene ustanove. Kongres narodnih manjina nema ni toga. To je samo oblik privatne organizacije manjina, od kojih su neke zaštićene posebnim ugovorima, a druge su lišene i te — katkada samo papirnate — blagodati. U kongresu ima čak i takvih manjinskih grupa, kojima se službeno niti ne priznaje značaj narodnih manjina. Od svega ostaju manjinskom pokretu jedino njegova pravedna načela, a ostaju mu zato, što se ne mogu oteti. Ta načela prestat će za Kongres vrijediti, ako ih se sam odreke.

Uspjesi Kongresa narodnih manjina nisu mogli biti veći nego što to dopušta njegov autoritet. Nekada se moglo misliti da će njegova nastojanja naći na razumijevanje. Nije trebalo gubiti nade da će i one države, kie se nisu morale obvezati na manjinsku zaštitu, same jednom pristati na to. Moglo se tako misliti, dok je bilo razloga da se vjeruje u demokratsku svijest i dok se držalo, da će jednom — makar u daljnjoj budućnosti — pobijediti duh međunarodne saradnje, — stvari koje su za mnoge oduvijek bile samo fraze. No danas nije moderno biti demokrata, kad svatko bio zvan ili nezvan, misli da ima pravo da nešto predbac demokraciji, a da vjeruje u neke uspjehe međunarodnih akcija — za to nitko neće da ga se smatra naivnim.

Ipak o svemu tome može se imati mišljenje kakvo se hoće, ostaju kao činjenice, koje se ne mogu poreći: da je neuredjen položaj narodnih manjina stvarna opasnost za evropski mir i da je tu opasnost moguće ukloniti jedino tako, ako se poštuju prava narodnih manjina i najzad da je to moguće samo ondje, gdje postoji uzajamno poštovanje narodnosti, kulture, slobode i materialnih interesa. Drugim riječima rečeno: načela koja ističu narodne manjine morala bi biti prihvaćena i od onih, koji imaju u svojoj ruci sudbinu manjina. No kako je danas u Evropi s tim načelima? Za Njemačku i Italiju znamo; tamo su ona kao gniile jabuke nataknuta na vršcima bajonet. To znači da je tamo takvo stanje, koje je u oprečnosti s omim, kako ga zamišljaju pretstvinci manjina.

Težak položaj u koji je zapao ovogodišnji kongres narodnih manjina u Bernu samo je posljedica političkih promjena u Evropi, a specijalno pojave fašizma u Njemačkoj. Uslijed toga nad kongresom, za ciljev vrijeće njegova trajanja prijeći stajali su crni oblici. Kongres je bio u opasnosti. Na koncu moglo se reći samo to, da je kongres spašen, ali tko bi s jednakom sigurnošću mogao ustvrditi, da je spašen i duh jedinstva, kakav je bio prije. Nijemcima, koji su zabacivali prijedlog Židova da se osudi Hitlerova Njemačka, dalo se pravo. No da li bi oni koji su zašuteli stanovište Nijemaca, mogli reći da su Židovi imali krivo?

Prijedlog Židova bio je odbijen razlozima koje su spretno iznijeli pretstavnici njemačkih manjinskih grupa. Nijemci su ovako otprilike opravdavali svoje gledište: Ono što se događa Židovima u Njemačkoj nije ništa drugo do li pravedno nastojanje da se razdvoje dva narodna organizma koji ne pripadaju zajedno. Ta pojava je protivna od pojave asimilacije protiv koje su se uvejk izjašnjavali manjinski kongresi. Njemačkim Židovima ne preostaje dakle drugo nego da postanu narodna manjina, i da se u okviru manjinskih kongresa bore za ista ona načela za koja se bore već godinama druge narodne manjine.

Ta izjava pretstavnika njemačkih manjina — ponavljamo — vrlo je spretna, ali potječe na logiku grčkih sofista koja je zvona po šupljini. Ponajprije treba reći da je način na koji bi Židovi imali u Njemačkoj postati narodna manjina zaista i suviše neobičan. Dok su sve manjine postale takvima za to što su jednostavno bile otrgnute od narodne zajednice, ili što su uslijed političkih i ekonomskih razloga odlutale od svoje zemlje pred stoljećima i usred tajeg narodnog organizma uredile svoj život, i nai poslije, da se ne spominje i druge načine kako mogu postati narodne manjine. Što su neke Židovske grupe same htjele da im se prizna značaj narodnih manjina; dok je dakle svemu tome tako dotle bi se od Židova u Njemačkoj nasilnim putem imalo stvoriti narodnu manjinu.

Zidovi nemaju nikakvih izgleda da bi u Njemačkoj mogli steći ikakvih prava, ako se i obrazuju kao narodna manjina. Ne treba — da se to dokazuje — ponavljati sve dosada izrečene razloge načelne prirode kao i sve druge, i spominjati iskustva drugih kako u hitlerovskoj Njemačkoj a tako i u fašističkoj Italiji ne može biti govora o poštivanju nekih zasebnih prava narodnih manjina. Hitlerizam ih je Židovima oduzeo i to vjerojatno ne upravo zato da im se prava povrati, kada se oni organiziraju kao narodna manjina. To je u toliko sigurnije što je njemački delegat u Ženevi izjavio da Židovsko pitanje u Njemačkoj ne spada u sklop manjinskoga pitanja.

U Bernu se na kongresu pronašao izraz »disimilacija« za one nasilne mјere koja je Njemačka upotrijebila protiv Židova. Kada bi se o tome jednostavno radilo da se Židovima dade prilika da organiziraju za sebe život na način, kako to hoće narodne manjine, onda se protiv toga ne bi moglo imati ništa. Kako smo vidjeli iz izjave delegata Njemačke ona to odbila. No i inače »disimi-

lacija« ne označuje nešto tako nedužno; u Njemačkoj ide ona tako daleko da se tam spremaju zakoni po kojima će nearijevci, dakle i Židovi, prema arijevčima biti na prostu zapostavljeni.

Kongres je odbio Židovski prijedlog za to što bi to značilo uplitanje u prilike druge države. Bilo bi to dakle vodjenje politike što nije u skladu sa statutima manjinskoga kongresa. Politika — to zavisi od toga da li se taj pojam shvaća uže ili šire. Treba svakako imati vrlo široko shvaćanje, ako se hoće nazvati politikom nasilja kola su izvršena u Njemačkoj. Dosta je tu imati čovječansko shvaćanje da se osude takve metode. One koji su pristali uz njemačko gledište trebalo bi zapitati, u očekivanju iskrenoga odgovora, neka kažu jesu li bili protiv Židovskoga prijedloga iz načelnih razloga ili su bili možda zbog toga što je Nijemaca u kongresu po broju gotovo jedna trećina, pa je postajala opasnost i za sam manjinski kongres ako ga Nijemci napuste i prestanu biti članovi. Vjerljivo je da bi morali potvrditi ovo drugo.

Tek po tome postaje jasno zašto se gdje Rudnickoj predstavnici Ukrajinaca dopustilo da kod pitanja o akciji za pomoć gladnjima u Rusiji otvoreno i žestoko napada tu državu. Zbog toga naime još nije postajala opasnost za kongres. Mi smo daleko od toga da branimo sisteme onih država o kojima se u kongresu naročito raspravljalo. No time se ne prestaje nametati pitanje zašto se u jednom slučaju nešto dopušta što se u drugom

odbija. Rudnickoj se dopustilo da napada, jer za ono što je ona tražila govore čovječanski razlozi. Zar čovječnost ne dopušta zauzeti se i za one druge koje se nasilno lišilo onoga što sačinjava elementarna prava svakoga? Kako je to moguće dovesti u sklad s načelima kongresa? Njegov autoritet je jedino u tim načelima, pa ako tu načelu protuslovija što onda? Odgovor može biti: trebalo je birati u slučaju Židova i Nijemaca od dva zla za ono manje. Trebalo je spasiti kongres. Tako je uostalom obično da u prilici gdje treba odlučiti između praktičnih interesa i idealnih načela običnog stradaju načela. Ona strana težule na koju su stavljeni interesi sigurno prevagne, a načela — ostaju lebdjeti negdje u zraku...

U položaju u kojem se nalazio kongres teško da bi itko bio mogao naći drugi izlaz. Nije se moglo niti od Nijemaca očekivati da će zauzeti stanovište protiv države od šezdeset milijuna Nijemaca. Odluka kongresa mogla se dakle očekivati, i nitko ne može reći da je učinjeno nerazborito. No opreka naravno ostaje i nakon toga neporavnana.

Nam u ovom članku nije bila na pameti nikakva posebna namjera. Mi smo pripadnici narodne manjine i kongres, kao i da druge manjine, tako je ustanovljen i za nas. No time nas se ne smije lisiti prava da vidimo ono što je zapazila i strana štampa koja nije bila nenaklona prema Nijemcima.

Jedno hoćemo da istaknemo što smo hotimice ostavili za konac, da naime nije krvnija na kongresu što je tako ispalj. Uzrok svemu treba potražiti u današnjem evropskom političkom stanju. Kriza je poglavito nastala iz protuslovija koje postoji između načela koja zastupa kongres narodnih manjina i načela koja je proglašila fašističku autokraciju, talijansku kao i njemačku.

Matko Rojnić.

SADOVI LETOŠNJE KONGRESA NARODNIH MANJIN

Letošnji bernski kongres narodnih manjina bil je nič manj živahan, kot so bili skoro vsi dosedani kongresi. Poplava fašizma v Nemčiji, razgibanost v srednji Evropi, španske prilike, vse to je stvorilo kongresom vse polno novih problemov, ki zahtevajo vsaj teoretske rešitve. V manjinski organizaciji se sicer radi vseh teh problemov mnogo spremilo. Manjinski kongres bo še nadalje vztrajal pri svojih pravilih ter se potegoval za pravice tlačenih, klub vsem nacionalistično-šovinističnim poplavam. Vendar pa je treba povdariti, da se je spremila nekoliko tudi manjinska organizacija, ne pravno, temveč dejansko: na mesto Nemcev stopijo v prve vrste Poljaki, Čehoslovaci in morda Francuzi, vsaj v kolikor upajo, da bodo novi položaj lahko izrabili proti Hitlerjevi Nemčiji. Ni pa verjetno, da bi oni tako forsirali manjinsko vprašanje, kakor so ga doslej Nemci.

Pod vtipom narodno-socialistične poplavne v Nemčiji in hitlerjanskoga nastopa proti Židom je stopilo kot prvenstveno vprašanje pred letošnjim kongresom narodnih manjina vprašanje Židovske manjine. Iz stodostotnih Nemcev je Hitler črez noć stvoril v Nemčiji problem neke nove manjine, ki je oziroma na dosedanje opredelitev manjina povsem različna, ki pa po svojem bistvu pravtako spada v krog organiziranih narodnih manjina. Židje so na svojem dunajskem zborovanju, ki se je vršilo pred zasedanjem kongresa narodnih manjina v Bernu, izdelali več zahtev, o katerih naj razpravlja kongres v Bernu, med temi tudi odločno zahtevalo, da naj kongres odsodi stanje v Nemčiji in absolutno svobodo govoru. Odbor kongresa je nato predstavnikom Židovske manjine odgovoril, da take zahteve nikakor ne more sprejeti, kot tudi že pred leti ni sprejeti one, ki jo je postavila ukrajinska manjina na Poljskem. Tak odgovor kongresnega odbora je povsem razumljiv. Kongres narodnih manjina, ki mora kot mednarodna organizacija po svojih pravilih in položaju, ki ga zavzema, obravnavati vsako vprašanje le principi, ni mogel sprejeti navedene Židovske zahteve, temveč je pojasnil Židovskim predstavnikom, da bo tretirati Židovsko vprašanje kot splošno. S tem bi se indirektno obozil tudi nemški fašizem. Gleda druge zahteve Židov, namreč absolutne svobode govorja, se je kongresni odbor izjavil, da je ta dovoljena v smislu obstoječih kongresnih pravil, katerih pa seveda ne sме prekoraci. Židje so odbili obe izjavi kongresnega odbora. Ker tudi pri nadaljnjih pojASNILIH med njimi in predstavnikim kongresa ni prišlo do sporazuma je kongres zboroval brez Židov in Nemcev ter v glavnem opredelil Židovski problem. Opredelitev Židovskega problema v polju disimilacije je v glavnem zadovolila prisotne manjinske delegate. Pojem opredelitev je nov ter je tudi bistveno različen od pojmov, za katere se je doslej potegovala manjinska organizacija.

— Židje, ki so predvsem zahtevali odsodo sedanje Nemčije, seveda niso bili s tem nikakor zadovoljni. Odtod njihov odpor proti kongresu.

Z ozirom na naše prilike je bilo za nas važnije drugo vprašanje, ki se je obravnavalo na letošnjem kongresu narodnih manjina, t. j. teza o teritorijalni avtonomiji. Teza o teritorijalni avtonomiji predvideva za večje, kompletno naseljene manjine samoupravno (deloma tudi politično) avtonomijo. Dejanska uporaba tega principa je za velike manjine ogromne važnosti. Veliko vprašanje pa je, če bi se dažo izvesti za manjine v zemlji in za manjine manjine. V takem slučaju bi izvedba te teze naletela vsekakor na odpor večinskega naroda, ki bi postal po principu te teze v lastni nacionalni državi podrejen.

Tretje im je naša najvažnije vprašanje, ki se je obravnavalo na kongresu je vpra-

šanje vere in materinskega jezika. Referenta za to vprašanje sta bila dr. Besednjak, bivši poslanec v rimskem parlamentu in žup

Deveti mednarodni manjšinski kongres v Bernu poziva vrhovne poglavarje krščanskih cerkva, da storijo vse potrebno, da se načela, ki so jih vedno zagovarjali glede na redno versko oskrbo vernikov v materinskem jeziku, uveljavijo v vseh državah in v prid vsem narodnim manjšinam.

Narodne manjšine pričakujejo od vrhovnih poglavarjev krščanskih cerkva, da bodo vsaj v kolikor se tiče od njih odvisnih duhovnikov in verskih oskrbnikov, dosegle, da se vsako raznarođovanje vernikov prepreči, vsako njihovo sodelovanje pri raznarođovanju onemogoči in da dajejo vzvišen zgled državnim oblastem v tem, kako se naj spodbujajo v vseh najmanjših podrobnostih pravice manjšinskih narodov.

Narodne manjšine nadalje pozivajo vse krščanske cerkve, da zavzamejo odločno stališče tudi k vsem izvencerkvenim poskurom raznarođovanja, kakor to zahtevajo vrhovna etična načela krščanstva, ker je raznarođovanje največje in najusodenije zlo naše dobe.

MANJINSKO PITANJE PRED LIGOM NARODA

Zeneva, 3. oktobra. Veliku pažnjo publio je jutrošnji predlog poljske delegacije prigodom debate o narodnim manjšinama u šestoj komisiji skupštine, da se manjinska zaštita generalizira t. i. proširi na sve države. Za taj predlog govorit će sutra dr. Beneš, a poduprijet će ga i Jugoslavenska delegacija, koja ga inače apsolutno odobrava. Njemačka mu se takodjer ne protivi, ali zato treba računati sa otporum ostalih velikih sila, u prvome redu Italije, koja se načelno protivi svakoj manjinskoj zaštiti unutar svojih granica.

Zeneva, 3. oktobra. Šesti odbor skupštine DN je danes načel razpravo o manjšinah, ki se jo odkazali temu odboru na predlog nemške delegacije. Nemški delegat Knox je v razpravi dejal, da po njegovem židovsko vprašanje ne spada v okvir manjšinskih problemov in bi ga bilo treba posebej proučevati. Kar se tiče načelnih manjšin, je Knox izjavil, da je Nemčija pripravljena sodelovati z DN, pod pogojem, da vse države pristanejo na splošno zaščito manjšin. Delegat je obenem zahteval, da se uvede učinkovitejši postopek.

Tudi madjarski delegat se je zavzel za to, da se zboljša postopek pri zaščiti manjšin.

Francoski delegat Berenger je poudaril, da obstoji nasprotje med najnoveljšimi nemškimi zakoni in čl. 7 dogovorom o manjšinah, ki je prišel tudi v konvencijo o Gorini Sleziji. Ta člen pravi, da morajo biti vsi nemški državljanji pred zakonom enaki in morajo uživati iste državljanske in politične pravice, ne glede na to, kakšnega plemena, jezika in vere so.

Naposled le poljski delegat predložil načrt resolucije, ki predlaga ustanovitev posebnega odbora za proučevanje tega vprašanja; ta odbor naj predloži na prihodnjih skupščini načrt splošne konvencije o zaščiti manjšin.

Zeneva, 26. septembra. Frangulis, sekretar internacionalne diplomatske akademije drugi delegat države Haiti predložio je danas Skupštini Lige naroda jedan projekt rezolucije, ki traži uspostavljanje jedne svetske konvencije, koja bi osigurala jednakost svih političkih i civilnih prava narodnim manjinam bez razlike na rasu, na jezik i na religiju.

Inicijativa Frangulisa bila je medijutim osušena. On je prošle srijede imao predstaviti Ligino skupštini taj svoj prijedlog, ali je kasneje odustao z bog prigovora, ki je njegov predlog izazvalo. Ti prigovori bili su medijutim sasvim oportunističke narave, jer se je bilo bojati da bi se u diskusiji o tom pitanju dodirnulo politički režim u Njemačkoj, a vieročatno bi i neke države bile došle u nezgodan položaj, na pr. Italija. Prema predlogu Frangulisa bio bi se imao zaključiti opći ugovor, kojim bi se vse države obvezale da će svakom stanovniku države dati potpuno zaštitu života i slobode tako da bi vse državljanji bili jednak pred zakonom i uživali ista gradjanska i politička prava, bez razlike jezika vjere ili rase.

Frangulsov pokušaj, ki je bio osušen, zatem rasprava u manjinskoj komisiji Lige naroda u vezi sa predlogom Poljske, bez obzira na momentane i suprotne interese, ki se ispoljavaju, dokazuju svu ozbiljnost i akutnost jednog problema kolega, se jedno ljudske rješenje svakako neće moći mnogo odgadjati.

FAŠIZEM SI OSVAJA ITALIJANSKO VOJSKO

Odkar je Mussolini prevzel vojno ministarstvo, so se pričele izvajati velike izprememe v ustroju celokupne vojske. Znano je, da je režim kmalu po ostavki vojnega ministra generala Gazzere uvedel fašistični pozdrav in povelja v italijansko armado, v zadnjih dneh pa so sledila mnogobrojna imenovanja in premestitve generalov in viših štabnih častnikov. Ustanovljen je bil tudi inspektorat za italijansko pehoto in je bil imenovan za inspektorja armadni general Zoppi, ki je svoječasno v Bologni z vojaško silo zatrl upor socialističkih protifašistov. Takrat je padlo pod salvami vojaških oddelkov mnogo protifašistov.

DVA FAŠIZMA I DVUJE MANJINE

Pariz, koncem septembra.

FAŠIZAM I RASIZAM

Mnoge francuske in engleske novine ne vole više da izjednačuju in identificiraju ideologijo fašizma in nacional-socijalizma. Kao razliku spominju rasistički momenat, ki tako strogo odlikuje nacional-socijalizam. Fašizam in rasizam se ne smiju staviti u isti koš iako su i jedan i drugi nikoli iz istorija: iz borbe protiv marksističkog socijalizma i imaju istu glavnu karakteristiku: vlast u rukama jedne stranke, koja se izjednačuje s državom. Fašizam je po mišljenu mnogih, mnogo blaži, što da se najbolje vidi po tome, da on nezna za rasnu mržnjo, za antisemitizam i za razne protuljudske zakone, kao što je nijemački zakon o sterilizaciji.

Poznato je, da je oduvijek bila nepoznata u Italiji rasna mržnja, piše Temps 18. septembra 1933., zato se tamo nije nikad pokazalo nikakav pravi antisemitizam. Tragedija njemačkih Židova je tamo vrlo teško djelovala na javno mnenje. Zadnji evrejski kongres u Zenevi i Pragu bili su pažljivo praćeni. Kao »Temps« tako i ostale francuske, engleske i američke novine vole, u poredbi s Hitlerovim progona, raznih manjina (Židova), da ističu fašističku toleranciju u Italiji i s nemalo zadovoljstva registriraju prve napade fašističke štampe protiv njemačkog antisemitizma, protiv zakona o sterilizaciji i drugog pretjerivanja njemačkih fašista.

U uporedbi s Hitlerovom Njemačkom, Mussolinijeva Italija postaja sve simpatičnija i Francuzima i Englezima, koji pred strašnom slikom progona Židova u Njemačkoj ne vide u Italiji ništa slično i rado spominju, da je nacional-socijalizam tek karikatura fašizma.

Poznato je, kako su težak odjek imali progoni Židova na čitavo svjetsko, a pogotovo na britansko javno mnenje. Židovi su jedna od najjačih međunarodnih snaga, kao na finansijskom tako i na političkom polju i borba protiv te »tajne sile« koja ima svoju riječ u drugoj i trećoj Internacionali, koja je snažno jednako u Parizu, kao u Londonu i New-Yorku, nije bila baš korisna za prve početke Hitlerove vladavine. Mržnja protiv racizma je školila njemačkoj spoljnoj politici. U Engleskoj pogotovo se opazila nenadana promjena javnog mnenja, koje je iz petnaestogodišnje simpatije zamrzlo Njemačku i počelo da ističe opasnost Trećeg Reicha za mir.

Mussolini, kao novinar shvaća sjajno psihološke momente. On vidi, da bi veliki dritambi hitlerizmu mogli da navuku tu antirasističku mržnju i na talijanski fašizam, što bi se teško osjećalo u vodjenju spoljne politike. Zato su fašističke novine »Orkestar, kojim dirigiram ja«, kako je kaže Mussolini kroz mjesecu vrlo rezervirano govorile o Hitleru i nacional-socijalizmu i zadovoljavale se s općenitim riječima o međunarodnoj pobidi ideja fašističke revolucije. Zadnjih dana medijutim prvi je »Popolo d'Italia« dozvolio, da zaledljivo kritizira rasističku mistiku i da napadne zakon o sterilizaciji. Štampa čitavog polutoka ističe osjećaj umjerenosti latinske rase, koja tako falj Njemačima i hvali razboritost Mussolinijevih politika, koja ne zna za rasnu netrpeljivost, kao njemački antisemitizam, niti za tako »nehuman« zakone, kao što je to zakon »sterilizacije«, protiv kog »svetogradja se buni čovječanstvo«. Kako veli »Avvenire d'Italia«, takvog atentata na slobodu ličnosti fašizam ne počinjava: »Fašistička doktrina smatra da je temeljna dužnost države u tom pogledu sačuvati sadašnje i buduće zdravije rase i ta još se metoda čina bližu cilju«, piše 16. IX. Popolo d'Italia u svom napadu na taj zakon.

DUCE I FÜHRER

Laka ironija, kojom se katkada interpretira rasizam u Italiji i obrana semitizma datira od najnovijeg vremena. Sukob između fašizma i hitlerizma je pritajan, ali zato nije dalek. Talijani i Njemci vrlo dobro znaju, da se njihova spoljna politika ne može nikako spojiti u Srednjoj Evropi i Podunavlju. Ali bez obzira na politiku, ne treba zaboraviti ni ljude: Mussolinija i Hitlera. Hitler je postao opasn konkurent Mussoliniju u istoj ulozi. »Ako se o Hitleru mnogo govori, zaboravit će se na Mussoliniju, a to dira Duceovo samolublje«, veli Salvemini tumaći rezerviranost fašističkih hvala Hitleru. »Ako je Hitler spasio Evropu, šta je onda Duce?« Medijutim Mussolinijev ulogu. Kroz tri zadnje godine izjavile Ducea su najmiroljubivije. Grandi je održao najčišči mirotvorne govore, kole je ikad čula Skupština Društva Naroda. Mussolini je autor Cevornog pakta, koji garantira Evropi mir kroz deset godina. Kako da se ne prizna miroljubivost fašizma?

Duce postaje Vodja Mira. Negdašnji okrutni pogled s njegovog lica se izgubio. Na najnovijim slikama Mussolinijev smeh ne zna, dok se za Hitlerov smeh ne zna. Dva su fašizma jednaka i položaj manjine je i u Njemačkoj i u Italiji nesnosan. Njegova ozbiljnost je jezovita.

Tako se sada več na licu Ducea i Führera otkriva evropskim novinama karakteristika fašističkog i rasističkog pokreta: nasmiljan Duce vodi politiku snošljivosti, ozbiljni Führer politiku mržnje. Dok se u Njemačkoj Židovi progone, u Italiji uživaju oni sva prava i još im se pokazuje simpatija.

ITALIJA I PITANJE PALESTINE

Povodom te nove ljubavi za Židove, po kreće se u Italiji ponovno pitanje Palestine. Palestina je pod britanskim mandatom in Engleska bi mogla, znajući za ljubav Italije prema Židovima i za njenu rasnu snošljivost odstupiti Italiji taj svoj mandat. Italija ne vidi rješenje židovskog pitanja nego u Palestini. »Ako sve uočimo, piše Popolo d'Italia 17. IX., židovsko pitanje može imati samo jedno rješenje: židovska država u Palestini. Ostale fašističke novine spominju nezadovoljstvo Arapa i Židova s britanskim politikom u Palestini i misle, da bi tamošnje pučanstvo s veseljem dočekalo prenos mandata na Italiju. Regime fašista pokazuju na talijansku snošljivu tradiciju i na razumnu politiku Ducea, veli da jedina Italija može da rješi pitanje Palestine. Kako se medijutim znade, da je čitavi islamski svijet protiv Italije radi njene politike u Libiji, to se ni ne kani pokazati simpatije prema Arapi. Već se kani laskati Židovima. Tako eto filosemitizam i razna snošljivost imaju da spreme teren za postavljanje palestinskog pitanja.

Dok se o tome govoriti, ne treba zaboraviti, da je Mussolini više puta postavio na tapet pitanje mandata i da se krajem 1926. po Italiji šuputalo da Velika Britanija kani da prepusti Italiji mandat nad Palestinom. Moramo medijutim znati, da su i cionističke i arapske novine jasno tada pokazale svoje nezadovoljstvo s eventualnim talijanskim protektoratom. Fašizam je tada odveć jasno pokazivao svoje namjere za energičnom politikom u sasvim drugom smislu, nego što to očekuje tamošnje pučanstvo. Tada se još nije davalo veliku važnost Židovima: »Cionistički pokret ne zabrinjuje ozbiljno Italiju«, piše Temps 18. septembra 1933., zato se povodom progona Židova u Njemačkoj pokrenuti u Društvu naroda pitanje generalizacije međunarodne zaštite manjina. Ulogu, koju igraju Židovi u međunarodnoj politici olakšati će im borbu za zaštitu manjina. Praški kongres je proglašio da židovstvo nije viera već narodnost. Oni su prema tome takodjer narodna manjina i imaju interesa da se bore s obok s ostalim manjinskim pokretima. Kako Židovi pretežito gotovo svogde bogate i organizovane zajednice i kako su oni snažan međunarodni faktor, to će im biti borba lakša nego ostalim manjinama.

Naša manjina pod Italijom osjetila je već pred više od deset godina fašističku mržnju i znade da sve manjine imaju istog neprijatelja: fašizam. Zato zvuči kao gorka ironija riječi nekih svjetskih novina: »Poznato je, da je u Italiji bila oduvijek nepoznata rasna mržnja«. Zaborav u koju pada pitanje slavenske manjine pod Italijom je bolna kad se znade i osjeća, da Slavenima u Julijskoj Krajini ide sve gore. Dok se tako bučno ustaje protiv antisemitizma u Njemačkoj, netreba zaboraviti ni na fašistički antislavizam u Italiji.

Dragovan Šepić.

FAŠISTIČKA POLITIKA NA DODEKANEZU PREMA GRČKIM MANJINAMA

»Ethnos« iz Atene u broju od 24. septembra donjela je slijedeću vijest:

Povodom odluke talijanske vlade da se Dodekanes izjednači sa ostalim talijanskim okruzima talijanske kraljevine, svi su Dodekanesci, koji žive u Ateni i u Pireju, uzemireni, jer Italija, pored postojećih međunarodnih ugovora, namjerava da talijanizira njihovu domovinu. Radi toga je savjet ovdašnje dodekaneske omladine sazvao izvanrednu sednicu i donio odluku da pozove na zbor Dodekanesca u kazalište »Alhambra«.

Ministar unutrašnjih poslova naredio je policiji da zabrani ovaj zbor. Policija, održavajući se toj naredbi, silom je razjurila skupštinu Dodekanesaca. Jedan odbor od pet članova predao je poslanicima: Francuske, Engleske, Amerike i Njemačke protest Dodekanesaca, koji je poslan Ligi Naroda.

Dodekanesci iz Atene i Pireja u ime cijelokupnog naroda dodekaneskog protestiraju:

1. Protiv dosadašnjeg sistematskog italijaniziranja njihove braće, koja su ostala ostroma. Ovo italijaniziranje vrši fašistička Italija.

2. Protiv uništavanja svakog pojma slobode, pravde i tolerancije vjeroispovijedi na Dodekanazu.

3. Protiv sistematskog gonjenja pravoslavnog svećenstva i grčke prosvjete na njemu.

4. Protiv bezbrižnih gonjenja i hapšenja njihove braće od strane fašističkih upravnih organa.

5. Protiv nečuvenog ponašanja fašističke Italije prema stanovništvu na ostrvu Ko, koje je postradalod od potresa, nedovoljivši da prime pomoć, koja je u Grčkoj sakupljena isključivo radi njih.

NAVALA NA PODESTATA U TRIDENTU

Pariška »Liberta« donosi vijest da je u mestu Aldeno u Tridentu došlo do otvorene uzbune protiv fašizma, kao ono lanjske godine u nekim mjestima u Istri. Pučanstvo mesta Aldeno u velikoj grupi demonstrirajući došlo je na glavni trg i napalo podešata žestoko vičući: Dolje fašizam, hoćemo posla i kruha. Karabinieri su brutalno raspršili demonstrante i uapsili 7 osoba.

POŠILJAJTE NAROČNINO

POSLJE KONGRESA...

Poslje kraćeg ljetnog zastava život u svim organizacijama počinje opet novim, intenzivnim životom. Društvene prostorije mnogo više nego do sada postaju stječiste članstva naših emigrantskih organizacija. Počinje opet doba češćih društvenih sastanaka, konferiranja, sjednica, diskusija predavanja, zabava, propagandnih priredbi i t. d. Puls društvenog organizma jače bije, pojačani društveni interes unosi nove energije, raduju se nove inicijative, nastoji se realizirati korisne savjete i prelogi.

Treći emigrantski kongres osim toga što je reasumirao dosadašnje, jednogodišnje nastojanje saveznog direktorijskog odsjeka i saveznih organizacija, što je iznio bilančni pregled dosadašnjeg rada — kongres u Ljubljani stavio je u dužnost našoj emigraciji nove zadatke, pojačati aktivnost koja se i do sada manifestirala i pokazala potrebnom i opravdanom, podvostročiti snage u korisnim zadacima i ujedno upraviti rad osobito u onom pravcu koji je do sada eventualno bio manjkav. U tom radu sve naše emigrantske radne jedinice i savezno vodstvo, odsjaci i svako emigrantsko društvo imaju svoj određeni djelokrug rada na svim područjima: na političko-propagandnom, socijalno-finansijskom, kolonizacijskom, društveno-tehničkom, kulturnom.

Sve su ove radne jedinice jednakozvane da svaka za sebe u koordinativnom pravcu koji će međusobno biti najuže povezani, razviju punu aktivnost. Taj jedinstveni rad, u kojem je društviima ostavljeni puna sloboda nije neki neostvarivi program, kad se znade kako je kongres u Ljubljani manifestirao puni sklad i jedinstvenost.

Ta jedinstvenost u glavnim i bitnim konturama mora se odraziti sada na praktičnom terenu, u društvenom radu. Rad naših društava u cijeloj državi, mora biti prožet boljim međusobnim poznavanjem. Njihove intencije i realizacije koje se izdižu nad nivojem lokalnog značaja ne smiju izlaziti iz okvira prihvatljive za čitavu emigraciju, moraju biti uskladene sa općim smjernicama i načelima od bitnog interesa za sav naš pokret. Rad u pravcu koji je već dosada donio pozitivne rezultate, mora biti pojačan. Zadobivanje novih terena i novi, savremeni dotjeraniji način rada prema današnjim potrebama, ne smije biti nešto strano u našim društvinama. Kod rada u društvinama uopće, ne će biti mjerodavan samo efekt bučnog i momentanog pa do sljedno koji put i kratkotrajnog uspjeha, nego smisao za stvarnu, dublju i promišljeniju ocjenu koristi društvenih pothvata.

U prvom redu nameće se jedno: treba težiti jedinstvenosti čitavog našeg pokreta. Jedinstvenosti takvoj, koja kao prvi uvjet postavlja bolje međudruštvene odnose, stvarni poznavanje i zbljenje između svih društava. Međusobne veze moraju postojati između svih naših društava kao i izmjena misli bez obzira na njihovu teritorijalnu udaljenost.

List »Istra« bio je do sada veza koja je mnogo poslužila međudruštvenom upoznavanju. Izvještaji sa skupština, i svih društvenih priredba nalazili su u listu posrednika preko kojeg je ostala emigracija mogla dozvati za prilike u nekom mjestu i rad dotičnog društva. Naša društva imaju i od sada prilike da još intenzivnije razviju ovaj način medjuemigrantske propagande i poznavanja. Ne bi smjelo biti društvene prirede, niti one najmanje, koja društva ne bi registrirala u listu primiereno sa značenjem koji ta priredba ima. Na taj način će društva uče jedan od drugoga radu, uspostavljati se stvarni kontakt, vršiti upoznavanje, bez čega nema stvarnije međudruštvene jedinstvenosti u našim emigrantskim redovima.

UMOR ISTRSKEGA EMIGRANTA V CHICAGU

Ljubljana, 30. septembra. — Agis. — V začetku septembra so našli v Ciceru, pred mestom Chicaga, na ulici umorjenega Ivana Pipana. Pokojni je bil doma iz Labina u Istri. Bil je zelo znan kot organizator premojarjev za časa »Labiniske republike« in potem ker si je s tem nakopal jezo fašista, je moral bežati iz Julijanske Krajine in se naseliti v Ameriki, kjer si je služil kruh kot pek. Policija je že prijela njegove more, ki so Italijani. Imenujejo se Rossi Tom, star 31 let in Giovenco Gus, star 27 let.

DUŽNOST JE

svakoga emigranta da ne nabavlja drugog džepnog kalendara, već da pričeka na naš kalendar »SOČA« koji će doskora izdati.

IZ SAVEZA EMIGRANTSKEH DRUŠTAVA

»Savez Jugoslavenskih Emigrantskih Udruženja u Jugoslaviji« pozivlje sve one emigrante, koji su bili zatvarani ili proganjeni od: I. talijanskih policijskih vlasti; II. talijanskih državnih sudskih vlasti; III. specijalnog tribunala; IV. komisije za opomenu i konfiskaciju, to jest svi oni, koji su bili u zatvoru, bilo u istražnom zatvoru, bilo u konfinaciji i V. svi oni, koji su uopće proganjeni sa strane talijanskih vlasti odnosno fašista, da pošalju svoje prijave Savezu u Beograd. (Birčaninova ulica 20.)

Svi oni koji se javi neka u svojoj prijavi naznače razlog radi čega su bili proganjeni, postupak kojim su bili tretirani od talijanskih vlasti, odnosno fašista, rezultat tog postupka (u koliko je bio sudski) i konačno dokaze koje posjećuju (sudske preseude, novinske članke), čime dokazuju izdržani zatvor ili druga propaganda.

Savez se nuda da će svi emigranti iz Julijanske Krajine shvatiti važnost ovog poziva i prema njemu postupati i tako izvršiti samu svoju emigrantsku dužnost.

EMIGRANTSKA STATISTIKA

Značenje emigrantske statistike — Rad statističkog odsjeka — Izvještaj sa emigrantskog kongresa u Ljubljani

Na emigrantskom kongresu u Ljubljani, (24. IX) podnio je izvještaj o radu statističkog Otsjeka njegov pročelnik g. Lujo Juričić iz Novoga Sada.

U izvještaju je odmah u početku naglašeno da je uspješan rada mogao u ovoj godini biti tek djelomičan. Ono što se postiglo zasluga je pojedinih organizacija koje su isle na ruku otsjeku, no da se nije postiglo više krvnja je u prvom redu na onim društvinama koja su propustila da izvrše svoju dužnost prema Otsjeku i emigraciji. G. Juričić se zatim u svojem dalnjem izvještaju pozabavio ukratko s historijatom ideje o popisu svih emigranata u Jugoslaviji.

Početak je u tome učinila zagrebačka »Istra« i to sasvim na svoju ruku

pred 3—4 godine kada još nije postojao Savez. Usljed toga nije moglo biti nikakva uspjeha. Ideja o potrebi emigrantske statistike pokretala se i kasnije u par navrata, tako prigodom nastojanja oko osnutka Saveza i kasnije na prvom saveznom kongresu.

Stvar je konačno pokrenuta lanjske godine na kongresu u Beogradu, kada je predstavnik novosadske »Istre« stavio u tome konkretan predlog.

To se usvojilo i odmah se na kongresu osnovao »Statistički Otsjek«, koji je dodijelen »Istri« u Novom Sadu pošto se ona zato najviše zalagala.

Zadatak statistike jest da se utvrdi točan broj emigranata iz Istre, Trsta i Goričke koji se nalaze u Jugoslaviji.

No osim toga njegova je svrha da se utvrdi broj emigranata po profesijama, gdje oni živu i koji su bili razlozi da su morali napustiti svoj rodni kraj. Kako se vidi

statistika će za nas imati i političko značenje,

i ona će nam naročito dobro doći kod naše propagande, jer ćemo moći uvijek raspolažati s točnim podacima.

Da se do svega toga uzmogne doći potrebno je mnogo truda. A prije svega da svatko uvidi kolika je važnost takve statistike za našu emigrantsku stvar. Ne bude li toga neće ni statistika moći biti onakva kakva bi bila potrebna da bude u prvom redu u interesu nas samih.

Otsjek je u tu svrhu razasao cirkulare svim organizacijama s potrebnim uputama kako se ima popustati kod popisivanja.

Odziv na Otsjekove okružnice bio je slab, naročito u prvo vrijeme. Bilo je potrebno još urgencija sa strane Otsjeka da se stvar uzmogne jače pokrenuti. Poglavit razlog zašto su se pojavi-

vile tolike poteškoće, kojima se nije nadalo, jest nepovjerenje emigrantskih masa i nemar koji izvire iz neshvaćanja.

Rok, do kojega je imao biti izvršen popis, bio je ispočetka određen do 31. marta ove godine — dakle 3 mjeseca. No kako se naskoro uvidjelo da je to vrijeme prekratko za tako velik posao, rok se produžio. U isto vrijeme da bi rad bio olakšan popisivanje je podijeljeno u etape: 1) na popis emigranata koji su organizirani u našim društvinama i 2) na popis onih koji stoje izvan društava.

Dosada se od ukupno 34 organizacije koje su učlanjene u Savezu, odazvalo pozivu za popisivanje njih 23. Svoju dužnost izvršile su neke potpuno, a neke djelomično.

Dosada je popisano 5.817 emigranata, što je tek vrlo mali dio, ako se uzme u obzir da nas se u Jugoslaviji nalazi oko 60—70.000.

Rezultat ipak nije neznatan, jer je sve to izvršeno u zadnjih par mjeseci. Razumljivo je osim toga da na početku ide ujvuk dosta sporo, pa se zato treba nadati da će što dalje ići to brže.

Treba s pojavom istaći da su podatke poslali medju prvima »Istra« iz Broda u četiri maha, i »Istra« iz Broda u četiri maha,

koja je s popisivanjem već sasvim gotova. No i onih devet organizacija, koje još nisu poslale podatke ne znači da su se oglušile pozivu da rade oko statistike. One vrše popis samo što rezultati nisu još dostavile Otsjeku. Ako između ovih devet ima po koja i takva koja još uopće nije započela s radom, onda to nije zdrava pojava, jer ne može postojati nikakva sumnja u uspjeh akcije, koja je već dosada u tako kratkom vremenu pokazala rezultate koji će u prvom redu najbolje poslužiti nama samima.

Korist emigrantske statistike stvar je očevdina. Truda oko nje ne treba uistinu malo, no ako se uzme u obzir svrhu kojoj je ona namijenjena, tada je rad oko statistike sitnica. Pogotovo kada se zna koliko treba rada i muke do postignuća naših konačnih ciljeva.

G. Juričić u izvještaju obrazložio je pri koncu i opširno obrazlagao potrebu statistike i koristi koje će od nje imati naš pokret. Svoj opširan i iscrpljiv prikaz završio je s konstatacijom da je dosadašnji rad doduše minimalan, ali ipak zadovoljavajući.

Poradi li se u ovoj godini sa više sistema i intenzivnije nego dosada, moći će se na idućem kongresu pokazati veći rezultati, možda čak gotova približna statistika koja neće zanimati samo nas, nego i ostali kulturni svijet.

RAD JEDNOG OD NAJMLADJIH DRUŠTAVA

Skupština emigrantskog društva »Gortan-Bazovica« u Sarajevu Socijalno-propagandni rad društva — Novi odbor

Emigrantsko društvo »Gortan-Bazovica« u Sarajevu održalo je svoju glavnu skupštinu, kako smo to u prošlom broju lišta spomenuli. Skupština je održana 17. prošlog mjeseca u prostorijama »Jadranske straže« u 10 sati prije podne, te je bila vrlo dobro posjećena.

Dosadašnji predsjednik društva g. Franjo Benčić otvorivši skupštinu najprije je pozdravio prisutne, a zatim je predložio pozdravne brzojave Nieg. Veličanstvu Kralju. Što su prisutni odobravljaju prihvati. Sa skupštine poslani su još brzojavi predsjedniku vlade i banu drinske banovine.

Predsjednik je zatim u kratko istakao dosadašnji rad društva. Premda je ovo društvo jedno od najmladijih u našoj emigraciji, pokazalo se vrlo agilnim. Uz to se govornik osvrnuo i na one emigrante, koji stoje izvan društva, koji bi takodje moral pristupiti u društvo i svojim radom poduprijeti njegova nastojanja.

Tajnički izvještaj podnio je g. Andjelić. U svom referatu tajnik je opširnije iznio dosadašnji društveni rad, koji potpuno zadržava. Pogotovo ako se uzme u obzir da društvo postoji nešto više od tri mjeseca. Rad društva se kreće poglavito u socijalnom pravcu, u nastojanjima, da se pomogne onima koji dolaze u Sarajevo tražeći posla ili su samo na putovanju. Mora se spomenuti da su društveni mnogi isle u susret Berza rada. Radnička komo-

ra i mjesna štampa. Od važnijih priredaba, koje je društvo održalo, spominje tajnik komemoraciju za pokojnim profesorom Vjekoslavom Spinčićem, kojog su prisustvovala mnoga nacionalna društva. Osim toga je društvo predstavilo nekoliko propagadnih predavanja, kako za članove tako i za širu publiku. Na Vidovdan je društvo održalo posebnu slavljenju herojima polaganjem vilenja.

U blagajničkom izvještaju, koji je zatim podnesen, iznosi se stanje blagajne. Način sredstava potrošio se u glavnom na potpore a zatim i na nabavu namještaja za društvene prostorije gde su se članovi stajali da raspravljaju o društvenim stvarima i da čitaju novine. Poslije toga je g. Stipčević podnio izvještaj o radu Socijalnog odsjeka, koji je uspješno djelovao u koliko su mu dostajala sredstva.

K ovim izvještajima treba dodati da je društvo povelo akciju za osnivanje knjižnice i da je u tom lijepo uspjelo, jer je nabavilo oko stotinu vrijednih knjiga.

Nakon razrešnice starom odboru, bio je izabran kandidacioni odbor, koji je sa stavio listu novog odbora. Skupština je predloženu listu primila jednoglasno. U novi odbor izabrani su: za predsjednika Dr. Karabaić, primarij bolnice, za potpredsjednika poštanski kontrolor Mihovil Kirae, za sekretara prof. Jaklić, za blagajnika učitelj Blečić, za knjižničara preparator Kenda, odbornici: Benčić, Stipčević, Samhunjak i prof. Hordić.

Italija sprema rat!

NOVE VOJAŠKE NAPRAVE
Račice pri Podgradu, septembra 1933. Semkaj so že pred časom prišli inženirji, ki so vestno premerili vse naše polje. Začeli so nam tako vse zemljište in deloma pričeli že s kopanjem in vrtanjem. Kaj vse nameravajo narediti na naših nivajih in travnikov, nam ni znano. Vsekakor bodo kopali in zidali v vojaške svrhe. Pri delu so zaposleni sami Italijani, domačini ne pridejo v poštev. Italijani pa kaj radi prihajajo k nam in ostajajo tu, kajti za nje so naši kraji »Amerika«. — Pomišljajo pa ne, da so nam s tem odvzeli vse polje; od česa bomo sedaj živeli in kaj bomo delati?

LAHI ROPOTAO

Lož, septembra 1933. Ko da bi bili v neposredni bližini bojne crte se nam zdi včasih. Zlasti pa go gremo po opravkih v naše gozdove pod Snežnik in sploh vzdolž italijanske meje, nas straši močno ropotajo, bobnjenje in detonacije z italijanske strani. Mislimo smo že, da se pripravljajo, da nas lepega dne napadejo pa so nas pomirile vesti, ki pravijo, da vse to ropotanje povzročajo z razstreljanjem in kopanjem. Samo okrog Snežnika zapaljajo dnevno 50—60 min, na vsei crti pa dnevno po par sto. Dalje priovedujejo, da so Italijani pridni ko mravije, da delajo noč in dan in da ne poznajo ne cerkvenega ne državnega praznika, kar je naivečje čudo!

PREDVOJAŠKE VAJE, PARADE, ZASTAVE...

Senožec, september 1933. — Agis — Prišla je jesen in ljudje so pričeli poopravljati že skoro vse svoje borne pridelke. Sedaj so se zopet pričele oziroma se nadaljuje predvojaške vaje. Sicer je res, da so se vrstile te tudi med poletjem, a fantje so se jih le malo udeleževali. Po celotedenškem napornem delu se jim tudi ni zljubilo »ekscercirat« po vasi in drugod. Poskušali so na vse načine, da bi spravili fante, da bi redno obiskovali njih miroljubne institucije. Tako je bil neki mladenič ob službo, ker ni prišel enkrat k vajam. Seda ga tudi potem niso mogli prisiliti, ko je zgubil. Parade, ki so se vrstile ena za drugo, tudi sedaj niso prenehale. Navadno so parade v zvezzi z obešanjem zastav, ki po nekod vise tako dolgo, dokler jih ne razje zob časa. Ne manjka nam muzike »giovinezze«, ne govorov. — Dolgovrastejo, domovi propadajo in v marsikateri hiši steza lakota svoje roke.

VOJAŠTO JE VSE UNIČILO

GLASOVI ŠTAMPE

ZA 6. IX. 1933.

Više puta smo donašali izvukte, koji put i cijele članke iz drugih časopisa u namjeri da naše čitatelje upoznamo svim onim što se piše u vezi s našim pitanjima. U toj namjeri donosimo — gotovo doslovce — ovaj članak iz slovenske revije »Beseda o sodobnih vprašanjih«. Naravno, otčlanjamо kao i dosada u sličnim slučajevima eventualno mišljenje da bi se redakcija slagala sa svim izlaganjima. (Ur.)

Sestri septembra je šel zdaj tretje mimo. Čisto tako, kakor gredo dnevi tega ali onoga datuma mimo, kakor da se niso tri leta nazaj mlačnega septembskoga jutra, ko so vstajale megle iz svinjenih voda tržaškega zaliva, pred puškarji zadnjic u zadnjo silo in strastjo vzpelj štirje mladi ljudi, bledi, v obrazih zgubani, z razprtimi, drhtecimi očmi, ki nij bilo jasno, kaj se te zadnje, kratke hipe, ko natura hoče s podesnelo, v obup se nagibajočo silo poskrati polnost nezadržno izginjajočega, odmerjenega časa, zrcali v njih: ali žeja po izživetju vseh treh, štirih minut, ki jim jih še privoščijo gospodarji življenu, ali strah pred najstrašnejšim, kar jih mora čez štiri minute zadeti, tesnoba iz slutnje, da bodo morali praznih, močnih rok zastonj stopti skozi vrata med Tokraj in Onkraj, in da bo naanje padlo pozabljenje kakor nad kamen klub tem najstrašnejšim štirim minutam, v katere jih je vrgla blazna, brezupna ljubezen do vsega tistega, kar večina ljudi in večina nas tako mirno in s tako elegantno ravnodušnostjo pusti ob strani. To je bila ljubezen in vera v narod, v tisto nekaj, kar je klub neveri večine boljših sinov Še vendar resnično. Sli so v smrt za idejo, ki bi bila vredna narodnega praznovanja. Praznjujemo jo z molkom, ne z molkom žalosti, z molkom kakor pred posodami svetih simbolov z molkom na krajih velikih smrtnih, marveč z molkom, ki ga zasluzijo dela in grobovi kramarjev, ki ob njihovih gozdovih in osmrtnicah ovešamo sebe in stvari okrog sebe z zastavami, s cvjetem, z občudočimi krikci, z onstransko glorio, ki mora sijati nad mrtvimi krinkami velikih obrazov, ki jih nikdar ni bilo. Tisti štirje fantje na Bazovici niso v naglici in sili svoje vere niti zadnjo minuto utegnili pomisliti, da bi mogli umirati v praznu, kakor krik v mrtev prepad; njihove vroče oči so bile polne zemlje okrog njih: kraških gmajn, osamljenega borovja, rjave skope zemlje na Dobrodobu, vipayavskih in goriških rdečih cvečnih pomlad, jesenske žalosti nad Krasom, črnih, stisnjeneh kamenitih hiš, stisnjeneh v bregove, mežikajočih, pisanih tržaških večerov, sivega morja, nad katerim je skozi megle to listro dehita bela senca lepe Vide. Vse so videli in se niso hoteli ničesar batiti tako nam je tisto septembsko jutro na Bazovici dalo prve heroje, prve ljudi, kakor smo jih poznali iz pripovedek: ti, ki so umrli za svobodo. Štirje ljudje, ki hočejo umreti za eno vero in eno voljo: za svobodo naroda, obsojenega v senco. Oni so umrli za veliko, krvavo realnost: za svoj narod, za hiračo skupnost strih žalostnih ljudi. Praznjujemo godove vseh mogočih postavljenih junakov, ki so najboljši od njih morda morali umrati po slučaju razmer, heroji brez volje in brez vere, brez resnice, ko jih je v njeni senci baje ujela smrt. Pred tremi leti se je zazdelo ob štirih imenih z Bazovice, da nam bodo res postala simbol v iskanju nujne narodne realnosti: v edinstvu, v zavesti o resničnosti svojega bitja in bistva, v veri v to, kar smo in v zmetanju vsiljevane preprica bitja in potrebe, da moramo narod in ljudje šele postati. Štirje naši ljudje z Bazovice, kaj nam niso vsem verni in neverni dovoli poroštva, da smo vendar, kar smo. Za nič ljudje ne umirajo niti na povelje. Smrt enega našega človeka je več kakor vse utopije otrok tega sveta in kdor se tega noče zavedati, ne sme biti naš človek. Govoriti in verovati moramo to v imenu in v spominu onih z Bazovice. Kljub temu, da jih pozabljamo v neredu hoteni in časa. Res: letos niso dobili niti skromne maše za sporočilo Onstran, da še živimo in verujemo vanje in vase, ob plošči pred umiverzo so gorele sredi skromnih rož redke sveče, ob njih drobna gruča molčičih, počevščini zdelanih postav in nekaj čujočih oči. Drobne, mrtvaške lučke so se dušile v soju občnic in krika.

O JUGOSLAVENSKO-TALIJANSKIM ODNOŠIMA.

Osvrćući se na dva članka u fašističkoj stampi — jedan je od tih izvadak iz knjige Solari-Bozzija o jugoslavenskim odnosima s Italijom, drugi je prijevod londonskog »Observera« o jadranskom problemu — sušački »Novi list« od 30 prošlog mjeseca pisao je u svojem uvodniku medju ostalim:

»Govoreći o obevezama Jugoslavije prema Italiji pisac (Solari-Bozzi, op. ur.) očito misli na razne ugovore, sporazume i konvencije talijansko-jugoslavenske. No prijevor o neizvršavanju tih obveza pada u prvom redu na Italiju, jer se je s naše strane i previše učinilo za upućenje dobrih ili bar korektnih susjednih odnosa — o tom dovoljno govore i Santa Margherita i Rapallo i Nettuno i sve ono što smo tim ugovorima, sporazumima i konvencijama žrtvovali — dok s talijanske strane nikada nije bilo, a najmanje ima od dolaska fašizma na vlast, i najmanje dokaza kakvih iskrenih prijateljskih namjera i osjećaja. To važi i u pogledu »elementarnih pravila internacionalne kurtoazije« koja se kod nas

i suviše skrupolozno čuvaju, jer ostajemo mirni i ne reagiramo kako bi trebalo na sve klevete i na sve akcije koje s talijanske strane traju od prvog početka naše države protiv nas«.

»Pošto teža pitanja za rješenje medju nama ne postoje« — kaže dalje pisac, — trebalo bi obustaviti zlobnu sabotazu, tajno manevriranje i ono otrovno nepovjerenje prema svim aktima talijanske vlade i onemogućiti sve akcije sa absurdnim i redentističkim programima raznih društava koja nemaju druge svrhe nego da održavaju neprstano upaljenim ogњište antitalijanske agitacije.

Gоворiti o tim našim susjedima preko Jadrana i tvrditi da su oni za sve to kri-

POLOŽAJ LUŽIČKIH SRBA

Postupak njemačke vlade — Gaženje kulturnih i narodnih prava

Nijedna država poslije rata kao Njemačka nema toliko svojih sunarodnjaka u granicama drugih država. Za sve njemačke manjine u stranim državama (u Poljskoj, Čehoslovačkoj, Jugoslaviji, Rumunjskoj) osim u Južnom Tirolu vrijede obveze što su ih dotične države morale mirovnim ugovorima preuzeti, t. j. da će štititi njihove kulturni i nacionalni razvitak. Položaj njemačkih manjina (osim one pod Italijom) zagarantiran je i eventualne žalbe njihove protiv država u kojima žive dolaze u pretres pred Ligu Naroda, pred komisiju za manjinska pitanja). Sama Njemačka oduvijek se zalagala za poštivanje manjinskih prava — ali — naravski za svoje manjine, dok je svoj postupak prema poljskoj manjini i prema Lužičkim Srbima udešavala različito. Prokteritorica manjina prema vanjskom svijetu, u vlastitim granicama, njezin postupak prema slavenskim manjinama ne samo da nije bio korektan, nego je u posljednje vrijeme, nastupom hitlerizma, taj postupak prešao sasvim u neprijateljski stav. To se osobito vidi u slučaju Lužičkih Srba.

Kad je nedavno bio objavljen memorandum o položaju Lužičkih Srba i upućen Ligi naroda sa strane Saveza, društava prijatelja Lužičkih Srba, Hitlerova vlast, žečeći da i dalje bude smatrana u svjetu protektoratom manjina (jer joj to diktira interes njezinih brojnih manjina) ona se pred skupštinom Lige naroda pozurila sa svojom protuknjom, da dokaže kako Lužički Srbij uživaju sva svoja kulturna i narodna t. j. ista prava kao i Nijemci. Načrto je karakteristično u berlinskoj izjavi da u prosvjeti ne će doći ni do kakovih promjena te da lužičko pitanje ne postoji i da Lužički Srbij nisu ugnjetavani narod.

Takva akcija njemačke vlade sasvim je prozirne tendenciozne naravi, bacanje pištednika u oči da se zabašuri stvarnost.

Da je tome tako, traže sada Prijatelji Lužice (koji su sastavili memorandum o progonima Lužičkih Srba) da njemačka dokazima u interesu istine pobije njihove tvrdnje te da odgovori na ovo nekoliko pitanja:

1. Koliko Lužički Srbij imadu škola sa svojim nastavnim jezikom? (ni jednu!). — Koliko imaju Lužički Srbij škola, u kojima se čitanje, pisanje, vjerouauk i pjevanje predaje na srpskom jeziku? (Nekoliko i to samo u Saskoj!)

2. Koliko je njemačkih učitelja na školama na lužičkom teritoriju, kako ti učitelji, koji ne znaju jezik uopće, mogu vršiti svoju dužnost? Zašto se lužički učitelji premještaju u njemačke krajeve, kada je jaka nestasica lužičkih učitelja? Koliko je tih lužičkih učitelja u njemačkim krajevima? Koliko je lužičkih učitelja u njemačkim krajevima, dok se u znatnom broju lužičkih mjesta u crkvama govorju na rodnu samo njemački?

NAŠI U SJEVERNOJ AMERICI

Zabava društva »Bratskog

Udruženje za svoje vrijedne sumješćane i sunarodnjake, koji su svojim nastojanjem i neuromornim radom organizirali u takoj kratko vrijeme društvo »Bratsko Složno« u Philadelphiji, koje je u moralnom i materijalnom pogledu već tako daleko doprijela, da već danas broji preko dvijest i pedeset članova, muka me, da napišem par riječi o njihovom drugom »picnicu«, kojega su priredili u Eddington, Pa. na »Chimie Farm« u nedjelju, dne 27. kolovoza o. g. Mjesto se nalazi na selu ili, kako se Amerikanac izražuje »out in the country«, gdje ne dopire gradska prašina i larma... Mala je to čistina okružena stabiljem i pokrivena travom i divljim cvjetovima.

»Picnic« je započeo već u osam sati u jutro, a posjet bio je obilan. Nekih tristotinu osoba što iz Philadelphije i okoline, a i iz udaljenijih mjeseta nije manjkalo svijeta. Da uzvratimo »milo za drago« našoj braći, koja su na izletu našeg društva »Jurina i Franina« prošlog jula, sudjelovali u onako velikom broju, angažirali smo i mi ovdje jedan »bus« sa nekih četrdeset osoba, sve sami članovi društva i pohitili k njima, a našli smo tamo i drugih pet omnibusa i preko dvadeset privatnih automobilova iz Philadelphia, Chesteria, Camdena, Perth Amboya, Cartereta i dr.

Vrijedne su se članice i članovi »Bratskog Složnog« društva u velike starali za svoje goste. Nisu zaboravili, razumljivo je, ni na »crvenu kapljicu«, koja iako je još uvek zabranjena u toj zemlji, nije ipak tako rijetka u tim zgodama... Pa i kako se

3. Zašto se u posljednje vrijeme premeštanje lužičkih učitelja u njemačke krajeve nastavlja, kad vlada ne ugnjetava Lužičke Srbe? Zašto je čitavom nizu učitelja, dan prisilan dopust?

4. Zašto »numerus clausus« na prepandijama vrijedi i za Lužičke Srbe, kad je malo lužičkih učitelja? Zašto nije odbrena molba Zajednice lužičkih učitelja, da se lužičkim studentima dozvoli studij na učiteljskim školama? Nekoliko studenata je spriječeno da se posvete učiteljskom pozivu time, što nisu primljeni, i ako su imali dobre kvalifikacije. Zašto se u lužička katolička sela šalju niemački učitelji evangelici? Kako ti učitelji mogu predavati vjerouauk? Zašto su uklonjeni lužički školski nadzornici i na njihovo mjesto imenovani Nijemci?

5. Zašto su službenom intervencijom uklonjeni suradnici iz privatnih poduzeća lužičkih Srba, iz stamparije i banke? Kako su bili razlozi za uhićenje šestorice Lužičkih Srba, kada su poslije pritvora od nekoliko nedjelja pušteni na slobodu, jer im se ništa nije moglo dokazati? Zašto ti oštećeni, nevinu držani u zatvoru, moraju još da plate hrani za vrijeme provedeno u zatvoru?

6. Zašto se uklonjeni suradnici ne smiju vratiti na svoja prijašnja mesta, kad im ništa nije gokazano? Zašto su sa svojim porodicima izloženi bijed i gorkoj sudbinu? Zašto je učitelj, koji je imao dozvolu ministarstva da može upravljati lužičkom dječjom ferijalnom kolonijom u Češkoj, sada proganjan i umirovjen?

7. Zašto su »prilike« primorale lužički Sokol da raspusti svoju organizaciju? Zbog čega je danas ugrožena djelatnost većine lužičkih društava? Zašto narod šuti i zašto je zastrašen, kad nije ugnjetavan?

Zašto vlada nije izašla u susret lužičkom Narodnom vijeću i nije izvršila ili odgovorila na njegov memorandum iz 1931., koji sadrži sve lužičke zahtjeve?

Danas Lužički Srbij ne mogu da govore i zbog toga prijatelji Lužice smatraju svojom dužnosti da obavijeste svjetsku javnost o tom, kako Lužički Srbij žive. Upravo je smješna tvrdnja, da netko od Lužičkih Srba ili njihovih prijatelja hoće da otrgne Lužicu od Nijemaca. Lužički Srbij su lojalni državljanji Nijemaca. Prijatelji Lužice stoje na mirovnim ugovorima, na koje se u redovima antirevisionista i zbog toga tvrdnja njemačke vlade nema drugi cilj, nego da zbuli svjetsku javnost i da dokaže, da je postupak protiv lužičkih pravaca obrazložen protudržavnim djelima. Ali za to treba dokaza, da svjet uzmogne primiti te razloge. Slavenima se radi samo o tom, da se Lužičkim Srbima ne samo osigura, nego i omogući slobodan kulturni i socijalni razvitak, da njemačka vlada Lužičke Srbije prizna kao narod i da im da sva manjinska prava, što ih uživaju njemačke manjine u drugim državama...«

SVE DUŽNIKE

koji su pred par dana dobili opomenu i ček, molimo da čim prije podmire zastatke na preplati, jer se približava konac godine. Uprava mora takodjer udovoljavati svojim obavezama, koje imaju prama tiskari.

SMRT EMIGRANTA V KRAJNU

V nedeljo zvečer, že v miraku smo spremljili k zadnjemu počtu na tukajšnjem pokopališču tovariša, emigranta iz Idrije. Taneta Freliha, dva in tridesetletnega delavca, ki je iz obupa, v trenutku neobvladanja lastnih duševnih umevnosti, sam s noči odpetka na soboto preštrigel nit svojega življenja.

Pokojni je prišel pred tremi leti v Kranj v nadi, da bo tu našel nekaj enega vsečesa mu v Idriji ni bilo mogoče pričakovati, to je dela in pa miru pred preganjajnjem policije. Če je ta mir našel, mu je bilo pa radi dela dokaj težje, že skoro dve leti ni imel nikakega stalnega dela in zaslužka in je živel zvečine ob podpori dobrobiti emigrantskih src.

Pokojni je bil zabavnega, in prijateljsko toprega značaja. Krepak dovolj, da je v največji stiski se vedno imel poguma izraziti se, da mu je dobro. Bil je dober prijatelj, zvest in resten. Zapušča samo eno sestro.

Na pogrebu so ga spremlili mnogi emigranti, ki so njegovi krsti oskrbeli tudi svetovanja in so mu zapeli »Vigred se povrne«. V spremstvu je bilo tudi precej domačega prebivalstva.

Tone, počivaj mirno tam na kranjski rovnici. Počivaj mirno tam poleg spomenika bazovškim žrtvam, tudi ti žrtve česa, razmer in našega razvranega življenja.

Vsem pa, ki so na katerikoli način priredu, zlasti pa občini in duhovščini, naši pomogli, da se je pogreb izvršil v takem veljača topla zahvala vseh emigrantov.

PRAVO DARILO!

Zlačno polnino pero
od Din 50.- dalje,
dižaška peresa
od Din 35.- dalje.

Popravlja peresa
vseh znamk:

A. PRELOG

LJUBLJANA — MARIJIN TRG
(vogal Wolfsova)

KALENDAR JUGOSLAVENSKE MATICE.

Jugoslavenska Matica u Zagrebu izdala je i ove godine ukusne stolne tijedne kalendare i malene džepne kalendare. Kalendari se mogu dobiti u Zagrebu u uredu Jugoslavenske Matice, Samostanska ul. 6. a u pokrajini kod podružnica i povjereništva Jugoslavenske Matice uz cijenu od 12. Din veliki tijedni stolni kalendar, a mali džepni kalendar po 2. — Din komad.

U Zagrebu će kalendare raspačavati i povjerenici Jugoslavenske Matice, providjen posebnom punomoći sa strane banovinskog odbora koji će ujedno primati i dobrovoljne priloge za ciljeve Jugoslavenske Matice.

Preporuča se svima da nabavkom ovih kalendara podupri Jugoslavensku Maticu u njezinom požrtvovnom patriotskom radu.

U FOND „ISTRE“

